

**Pamtimo
antiratni
otpor**

-

**Vera Vebel Tatić
i
Centar
za
antiratnu
akciju**

Ada

Pamtimo antiratni otpor - Vera Vebel Tatić i Centar za antiratnu akciju Ada

Izdala: **Žene u crnom**, septembar 2021.

Jug Bogdanova 18/5, 11000 Beograd

Tel/fax. 011.2623 225

E-mail: zeneucrnombegrad@gmail.com

Websajt/website: www.zeneucrnom.org

Priredila: **Staša Zajović**

Sarađivale/i: **Gizela Štanjo Tot, Ištvan Vebel, Miloš Urošević, Svenka Savić, Violeta Đikanović,**

Zorica Trifunović

Dizajn korica: **Škart**

Dizajn i tehničko uređenje: Grafički i fot studio **Kaligram**

Fotografije: **Dávid Csilla, arhiva porodice Vebel, arhiva Žena u crnom i Magyar Szó**

Štampa: **Most Art Jugoslavija**

Tiraž: 200

Ova publikacija je realizovana zahvaljujući solidarnoj podršci: **Ženski fond Rekonstrukcija**, Beograd

Sadržaj

Uvod	5
I deo - Vera Vebel Tatić i Centar za antiratnu akciju – ogranač Ada	11
Centar za antiratnu akciju – ogranač Ada – kratak pregled aktivnosti	12
O aktivnostima Centra za antiratnu akciju – ogranač Ada	14
Aktivnosti protiv prisilne mobilizacije (protesti, pravni saveti, saopštenja, apeli, kampanje...)	15
Gradanska neposlušnost izvan i iznad etničkih podela.	17
Obaveštavanje javnosti – saopštenja, apeli, podrška pobunjenicima protiv rata i mobilizacije	17
Javna pisma i apeli nadležnim institucijama u zemlji	20
Apeli međunarodnim institucijama, mirovnim organizacijama, prijateljima.....	23
Mirovna savezništva.....	26
Solidarnost – politički izbor i etički princip	27
II deo – Pamtimos antiratni otpor Vere Vebel Tatić – drugi/e o Veri	33
Gizela Štanjo Tot: Verovala je u ljude, u njihovu legitimnu želju za mirom - I deo ..	33
Gizela Štanjo Tot: Verovala je u ljude, u njihovu legitimnu želju za mirom - II deo ..	37
Gizela Štanjo Tot: Verovala je u ljude, u njihovu legitimnu težnju za mirom - III deo ..	40
Umberto Paskali: Srpski borci u otporu: Miloševićev režim može da bude poražen ..	45
Jolanda Huaros Barcenilja: Poseta Adi, 4. avgust 1995.	47

Staša Zajović

Uvod

Navršava se trideset godina antiratnog otpora u Srbiji (1991.-2021.) i tim povodom želimo da podsetimo i obeležimo važne činove i datume iz istorije antiratnog otpora u Srbiji, da u alternativnu istoriju upišemo prakse, inicijative i činove koji su prečutani, potisnuti ili marginalizovani. Publikacijom „*Pamtimo antiratni otpor - Vera Vebel Tatić i Centar za antiratnu akciju Ada*“ želimo jednim delom da ispravimo tu nepravdu, a pre svega da čuvamo u trajnom sećanju antiratni otpor u Adi i Potisju i da osvetlimo istorijski značaj tog otpora. Želimo ne samo da učinimo vidljivim delovanje antiratnih aktivistkinja i aktivista u Adi i Potisju, već da slavimo veličanstvene poduhvate zajednice hrabrih, odgovornih i solidarnih građanki i građana, njihovo herojsko nenasilno delovanje koje je podrazumevalo ogromni rizik u najtežim vremenima.

Ova publikacija je čin odavanje priznanja Veri Vebel Tatić (1943.-2020.), osnivačici i liderki Centra za antiratnu akciju – ogranku Ada. Međutim, to je i konkretni odgovor na dominantne nacionalističko-militarističke narative o Devedesetim, koji utiču na to da je građanstvo u Srbiji (što se posebno odnosi na mlade generacije) žrtva sistematskog prečutkivanja i falsifikovanja nedavne prošlosti. Naime, na delu je prečutkivanje zločinačke prošlosti, uz slavljenje rata, ratnih zločina i zločinaca u Srbiji. Uporedo sa tim, na delu je i prečutkivanje otpora ratu, zločinima, militarizmu i nacionalizmu Devedesetih. Iskustvo na terenu nam je pokazalo da postoji ogroman deficit u znanju o antiratnim inicijativama na početku Devedesetih. Za kolektive kao što su Žene u crnom, koje deluju kontinuirano od 1991. godine, pamćenje otpora i obeležavanje važnih činova i praksi iz istorije antiratnog otpora predstavlja deo feminističke etike odgovornosti.

U prvom delu ove publikacije predstavljene su aktivnosti Centra za antiratnu akciju – ogranku Ada, izraslog iz beogradskog Centra za antiratnu akciju (15. jul 1991.) – rasadniku brojnih antiratnih inicijativa, praksi i udruženja. Međutim, Centar za antiratnu akciju iz Ade, na severu Bačke na čelu sa Verom Vebel Tatić razvijao je samostalne i autentične prakse, u skladu sa potrebama okruženja u kojima su njegovi aktivisti i aktivistkinje živeli/e i delovali/e. Centar za antiratnu akciju – ogranku Ada (CAA Ada) osnovan je

7. novembra 1991. godine, nakon masovnih demonstracija građanki i građana protiv prisilne mobilizacije u Adi, gradiću u Vojvodini. CAA Ada razvio je mnoštvo aktivnosti, između ostalog: organizovanje antiratnih protesta i demonstracija u Adi i drugde; pomoć i podrška vojnim obveznicima, dezerterima, prigovaračima savesti; uspostavljanje kontakata sa mirovnim organizacijama u zemlji, i u zemljama bivše Jugoslavije, posebno u Hrvatskoj i BiH; aktivno učešće u lokalnim, regionalnim, međunarodnim antiratnim mrežama, skupovima, kampanjama; prikupljanje informacija o kršenju ljudskih prava; inicijative interetničke solidarnosti, humanitarne aktivnosti, ekumenski susreti, itd.

Na osnovu dokumentacije CAA Ada, rizikujući da načinimo propuste, izdvojićemo neke od segmenata kontinuiranog delovanja CAA Ada od 1991. do 1999:

Otpor ratu i prisilnoj mobilizaciji – aktivnosti CAA kreću se od pomoći vojnim obveznicima – mladićima na redovnom odsluženju vojnog roka, rezervistima i svim drugim koji su odbijali učešće u ratu; pomoć njihovim porodicama; pomoć dezerterima i prigovaračima savesti da napuste zemlju putem kontakata sa mrežama u evropskim zemljama; praćenje suđenja pred vojnim sudom u Beogradu, itd. U Srbiji je tokom 1991/1992. nasilno mobilisano 140.000 ljudi, a od toga 82.000 u Vojvodini, što ukazuje da je prisilna mobilizacija muškaraca pripadnika manjinskih zajednica (Mađara, Hrvata, Rusina itd.) u Vojvodini imala i karakter etničkog čišćenja. To je javno i jasno denuncirao CAA Ada, pitajući „zašto se masovne mobilizacije isključivo sprovode u Vojvodini, jer je sa područja Vojvodine mobilisano preko 80% vojnih obveznika?”. Muškarci, posebno iz redova etničkih manjina i političke opozicije, bežali su iz zemlje da bi izbegli mobilizaciju i moguće učešće u ratu. O tome su često svedočile antiratne aktivistkinje iz Potisja: ‘Od početka rata preko 25 000 Mađara, bežeći od mobilizacije i užasa rata, našlo je utočište u inostranstvu. U našem kraju valjda nema porodice koja nije rasturena na taj način’ (Veronika Sukić, Bečej, februar 1992.).

CAA Ada je ukazivao su na agresorski zločinački karakter JNA, koja je operisala „u sadejstvu sa fašističkim hordama”. Jugoslovenska narodna armija (JNA) stala na stranu srpskog režima i zajedno sa raznim paravojnim formacijama, počinila nebrojene ratne zločine na teritoriji cele bivše Jugoslavije. Tzv. krnje Predsedništvo SFRJ (kolektivni organ vlasti, sastavljen jedino predstavnika od Srbije i Crne Gore, nakon što su se povukli predstavnici drugih republika) je 10. decembra 1991. godine donelo odluku da sve dobrovo-

ljačke jedinice stavi pod jedinstvenu kontrolu JNA. Tim činom JNA upisala se u agresorsku zločinačku organizaciju i stotinama hiljada onih koje su terali u rat i u čije ime govorili i dejstvovali, nametnuli su odgovornost (bilo kričnu, ali pre svega političku i moralnu odgovornost) za saučesništvo u agresorskim pohodima.¹ Za neuspeh u osvajačkim vojnim pohodima i civilne i vojne vlasti optuživali su antiratni pokret: „General-pukovnik Života Panić nas je optužio da JNA zbog nas nije uspela da osvoji Osijek, jer smo sprečili više od 30.000 rezervista da odu na front. Ako je to zaista istina, ponosna sam na to. Da živim hiljadu godina ne bih dobila veći kompliment”, ponosno je izjavila Vera Vebel Tatić.

Otpor žena ratu i prisilnoj mobilizaciji - najveći teret su podnеле žene koje su skrivalle svoje muške srođnike da ne idu u rat, ali su žene pružale i emotivnu, političku, moralnu, pravnu podršku pobunjenicima protiv rata a zbog toga su trpele represiju, progona, odmazdu. O tome svedoče i iskustva žena iz Ade i drugih potiskih opština. U svim antiratnim demonstracijama i drugim akcijama je učestvovala Vera Vebel Tatić, inače službenica opštinskih fondova za zdravstvo u Senti i Adi i platila je svoj angažman otkazom koji joj je uručen 16. decembra. I druge službenice Fonda su takođe otpuštene (Klara Ožvar i Marija Bakoš, koja je prva ostala bez posla).

CAA Ada, okupivši odgovorne akteri/ke civilnog društva i antiratnog pokreta, postavši u to vreme njegovim najvažnijim delom, vršio je pritisak na institucije antimilitarističkom bespoštednom kritikom i pozivanjem na odgovornost, bez iluzije da će naići na razumevanje u vezi sa mobilizacijom - ratnim zločinom protiv mira.

Solidarnost – politički izbor i etički princip – od početka svog delovanja CAA neguje politiku i praksu solidarnosti ne samo prema žrtvama rata i mobilizacije, već i sa svima ugroženima na etničkoj, verskoj, klasnoj, rodnoj osnovi. I, naravno, neguje solidarnost sa političkim neistomišljenicima režima i to po cenu visokog rizika. Činovi solidarnosti i podrške antiratnih aktivista i aktivistkinja iz Ade su javni, jasni i glasni i to čine putem apela, saopštenja, uključivanja u kampanje za odbranu proganjениh. CAA – ogrank Ada pruža podršku i međunarodnim akterima – retkim primerima odgovornog i humanog postupanja, kao u slučaju Tadeuša Mazoveckog, specijalnog izvestitelja UN koji je dao ostavku (27.7. 1995.) nakon pada Srebrenice.

¹ Staša Zajović: *Feministički antimilitarizam Žena u crnom, Žene u crnom*, Beograd 2011.

Verina etika brige, drugarstva i solidarnosti – Vera i CAA Ada, brižljivo su gradili antiratna savezništva, odajući priznanje onima koji su ih podržavali, ali prvenstveno one i oni kojima je Vera bila glavni oslonac. Anđelija, aktivistkinja ŽUC-a iz Novog Sada, nedavno je rekla: „Po preporuci sam imala uvek uz sebe, a mislim i drugi, 200 DEM u pasošu i broj Vere Vebel. U slučaju da mi neko javi, idem u Adu, javim se Veri i ona zna šta dalje”. U Adu kod Vere smo išli Devedesetih, a sa nama i Milka Zuličić, majka Zvjezdana otetog u vozu 671 na pruzi Beograd-Bar 27. februara 1993. Naša aktivistkinja Goca setila se ovih dana: „Jednog dana ljute zime 1993. došla Vera u ŽUC, doneila nam čvarke, masne i debele kao prst i rekla: ‘da se jede, to je sad najbolji poklon’. Onda nam je, te iste zime, došao Laci Bala iz Trešnjevca, centra antiratne pobune ‘Zicer Republike’ sa Bogdanom dezerterom iz severnobačkog sela Velebit koji je doneo veliku vreću brašna, rečima ‘drugo nisam imao i ovo će poslužiti’. Milka se razveselila: ‘Sad imamo brašna da pravim pite svaki dan’ a inače je više puta nedeljno razvijala pite – sve za vreme ničim izazvanih sankcija... Te zime i naredne zime tu su i Stevan – dezerter iz Vukovara, Rada – izbeglica iz Mostara, Jadranka, izbeglica iz Sarajeva, u goste nam dolaze Vera i njen Ištvan (Pišta), Gizela iz Novog Sada, Veronika i Julija iz Bečeja i još mnogo, mnogo nas - ljudska ex-Yu porodica, okupljena po drugosti – otporu ratu, ratnim mobilizacijama, nacionalizmu, militarizmu.”

Drugi deo publikacije „Pamtimo antiratni otpor Vere Vebel Tatić” - *u znak sećanja na Veru Vebel Tatić, osnivačicu Centra za antiratnu akciju*, napisala je Gizela Štanjo Tot, novinarka i aktivistkinja. Tu imamo nežna, potresna i snažna svedočenja Verinog supruga Ištvana Vebela. Vera i Ištvan (Pišta) – ljubavni i ljudski par, bili su 57 godina zajedno, sve do Verine smrti 13. septembra 2020.

„Podržavajući jedno drugo, pokrenuli su gotovo sve i mnoge ljudе u zemlji i inostranstvu, da pomognu, posebno onim mладим vojnim obveznicima i rezervistima koji su, slušajući svoju savest, odbili poziv na mobilizaciju i odlazak u rat na jugoslovenskom prostoru početkom 1990-ih”, piše Gizela.

Kada smo ovog proleća više puta odlazili u Adu radi pripreme ove publikacije (zajedničkog odabira materijala iz dokumentacije), Pišta nam je, kao ranije i Gizeli, rekao: „Devedesetih godina je bilo dana kada je naše dvorište bilo prepuno ljudi koji su tražili pomoć... Kad bi ovaj trpezarijski sto mogao da govori, rekao bi ko je sve sedeo za njim, od hiljada onih kojima je bila potrebna pomoć, savet, preko izbeglica iz ratnih zona... Dokle god mogu, odlaziću

svaki dan mojoj Veri na groblje. Nosim joj ruže iz naše bašte, koje je najviše volela.”

(...) *Oduvek sam voleo tu ženu
bio sam u njenim ustima i srcu
I ona je bila moja usta i moje srce.*
(Endre Adi, mađarski pesnik)

„Kao da me je neka nevidljiva ruka navela da ogroman snop preživelih beležaka, spisa, novinskih članaka, otvorim baš na mestu na kojem se nalazila gore citirana Adijeva pesma”, zapisala je Gizela u prvom od tri članaka posvećenih Veri i CAA Ada. Ištvan neguje i principe i osećanja. Kao što je čuvena filozofkinja Simon Vajl (Simone Weil) zapisala 1943 pre nego što će je ubiti u nacističkom konclogoru: „Lična osećanja u velikim istorijskim i svetskim zbivanjima imaju značaj koji nikada nije bio vrednovan kao što zaslužuje”. Ne seća se Ištvan Vere samo po boli i kroz bol koji je ostavila u njegovom životu: „Posle prvih dana i nedelja duboke tuge, beskrajne ljubavi koju sam osećao prema njoj, skoro sam imao osećaj dužnosti da progovorim”.

I mi imamo obavezu da se Vere sećamo po neizbrisivim tragovima koje je ostavila u našem antiratnom pokretu. Imamo obavezu da pamtimo Veru, i ljutitu i nežnu, uvek neposlušnu: „Ja više nacionalnost, narodnost, manjine i slično – ne priznajem. Priznajem samo da sam kosmopolitkinja”.

I deo -

Vera Vebel Tatić i Centar za antiratnu akciju – ogrank Ada

Centar za antiratnu akciju – ogrank Ada osnovala je Vera Vebel Tatić (1954.-2020.). Vera je bila pokretačica i organizatorka velikog broja antiratnih protesta u Adi i generalno u Potisju i Vojvodini. Doprinos Vere Vebel Tatić je ogroman u pomoći pobunjenicima protiv rata (dezerterima, prigovaračima savesti, izbeglicama i svim drugim koji su odbijali učešće u ratu), žrtvama etničkog čišćenja ne samo u Vojvodini, Bosni i Hercegovini i u Hrvatskoj. Vera je uspostavljala mostove mira i solidarnosti među građankama i građanima svih etničkih i državnih pripadnosti. O tome ko je bila Vera možda najbolje svedoče njene reči na skupu Međunarodne mreže Žena u crnom održanom avgusta 1995. u Trešnjevcu, Vojvodina:

„Priznajem samo da sam kosmopolitkinja“

Ja više nacionalnost, narodnost, manjine, i slično – ne priznajem. Priznajem samo da sam kosmopolitkinja. Prvi put u životu sam morala izreći da sam Srpskinja kad je počeo ovaj rat i kad su neke strane mirovne grupe i novinari potencirali ko je koje narodnosti. Ovaj ratno-zločinački režim nam je doneo takav jad, bedu i sramotu da Srbi i Srpskinje više nikom ne trebaju. Ljudima koji izadu sa ratnih područja jako je teško da spasu svoj goli život, a posebno ako su iz mešovitih porodica. Ovde u Vojvodini živi dvadesetsedam nacija. Ne bi ni bilo problema da ti ljudi ostanu ovde, ovaj narod bi ih čak i primio, koliko god može. Ali, bez obzira koje je nacionalnosti izbeglica, ako je muškarac i podleže vojnom roku, njega vodi i vojna policija, jugoslovenska armija, i prebacuje ga na front u Bosni, na srpsku teritoriju, bez obzira da li je Srbin, Musliman, Hrvat. Isto tako postupaju i sa ženama. Izbeglice – žene prebacuju nazad u Bosnu, ali na srpske teritorije, gde one završavaju uglavnom, u javnim kućama za bosansku srpsku vojsku, ili jednostavno nestaju. Pošto pokrivamo celu Vojvodinu našim

praktičnim radom, trudili smo se da porodice koje su ostale ovde, zaposlimo ovde i da im ukinemo status izbeglica, da ih pretvorimo u građane. Na taj način izbegavamo da se – i muškarci i žene – vraćaju nazad u Bosnu, na srpsku teritoriju. Gde ti ljudi pripadaju? Oni više nikome ne trebaju!? Ako to nije pitanje pripadnosti, šta je onda?

Vera Vebel Tatić, Nenad Čanak i drugi na balkonu Gradske kuće u Adi, novembar 1991.

Centar za antiratnu akciju – ogrank Ada – kratak pregled aktivnosti

Centar za antiratnu akciju/CAA – ogrank Ada osnovan je 7. novembra 1991. godine, nakon masovnih demonstracija građanki i građana protiv prisilne mobilizacije u Adi, na severu Bačke – u Vojvodini. Osnivačica CAA u Adi je Vera Vebel Tatić.

„Počeli smo posle antiratnih demonstracija novembra 1991. Ima nas četrdesetak”.²

² CAA Ada, 19.2.1994.

Delovanje Centra za antiratnu akciju Ada obuhvatalo je mnoštvo aktivnosti:

- *Pomoć i podrška vojnim obveznicima, deserterima, prigovaračima savesti – mladićima na redovnom odsluženju vojnog roka, rezervistima, izbeglicama i svim drugim koji su odbijali učešće u ratu; pomoć njihovim porodicama; pomoć deserterima i prigovaračima savesti da napuste zemlju putem kontakata sa mrežama u evropskim zemljama; organizovanje pravne pomoći, praćenje suđenja pred vojnim sudom u Beogradu itd.;*
- *Organizovanje antiratnih protesta i demonstracija u Adi i u drugim mestima, zajedno sa srodnim organizacijama;*
- *Aktivno učešće u lokalnim, regionalnim, međunarodnim antiratnim mrežama, skupovima, kampanjama;*
- *Izgradnja mira - uspostavljanje kontakata sa mirovnim organizacijama u zemlji, u zemljama bivše Jugoslavije, posebno u Hrvatskoj i BiH;*
- *Prikupljanje informacija o kršenju ljudskih prava – komunikacija i saradnja sa međunarodnim organizacijama; učešće na međunarodnim konferencijama;*
- *Interetnička solidarnost – pokretanje i učešće u inicijativama za suživot i toleranciju, kako u Vojvodini, Srbiji, celoj regiji;*
- *Ekumenski susreti – organizovanje molitvi za mir zajedno sa lokalnim verskim zajednicama;*
- *Humanitarne aktivnosti – prikupljanje i distribucija pomoći za građanstvo, pomoć pri spajanju porodica, pružanje pomoći izbeglicama itd.*

Skupština opštine Ada – skup o referendumu protiv rata, novembar 1991.

O aktivnostima Centra za antiratnu akciju – ogrank Ada

Antiratne demonstracije, građanske pobune, referendum protiv rata, represija...

Masovne antiratne demonstracije organizovane su u Senti 5. i 6. novembra 1991. Opštinske vlasti su donele odluku da se raspiše referendum protiv rata. Republičke vlasti ne dozvoljavaju potpisivanje referendumu i pokreću krivični postupak protiv pet učesnika/ca demonstracija. To je početak krivičnog gonjenja pobunjenika/ca protiv rata u Vojvodini.

U Adi organizovane demonstracije građanki i građana protiv prisilne mobilizacije 7. novembra. Tog dana je osnovan i Centar za antiratnu akciju – ogrank Ada.

„Na vanrednoj sednici Skupštine opštine Ada, doneta je odluka da se 15. novembra održi referendum na kome će se građani plebiscitarno izjasniti da li su za rat i da li žele da njihova deca ratuju na frontovima Hrvatske. Ukoliko referendum uspe, Krizni štab koji je formiran u vreme protesta za mir, u ovoj potiskoj opštini, zahtevaće da se rezervisti odmah vrate kućama, dok će od nadležnih vojnih organa istovremeno tražiti da oni koji su na redovnom odsluženju vojnog roka, svoje obaveze odsluže do kraja, ali isključivo na teritoriji Srbije”.

Tom prilikom Vera Vebel Tatić je rekla: „*Moram reći da naš Krizni štab nije jednonacionalni, jer u njemu su i Srbi i Mađari, a do samog okupljanja je došlo spontano bez ijedne političke stranke u pozadini. Referendum će uspeti i ne može se desiti da ga neko dezavuiše. To garantuju ovi građani kojih ima nekoliko hiljada pred zgradom Skupštine opštine koji će se pobrinuti da referendum protekne dostojanstveno i u miru.*³”

Represija, odmazda, početak progona organizatora/ki i učesnica/ka mirovnih demonstracija

Nakon što je Skupštine opštine Ada na vanrednoj sednici donela odluku o raspisivanju referendumu protiv rata i mobilizacije, pokrenut je prekršajni postupak protiv pet najistaknutijih učesnika/ca mirovnih demonstracija u Adi: Vera Vebel, Marija Rakoš, Nandor Bozoki, Nandor Mesaroš i Nandor

³ Dnevnik, 8. 11.1991.

Farkaš. Prekršajna prijava ih tereti da su pozivali okupljene građane na održavanje protestnog skupa koji 'nije prijavljen u skladu sa zakonom prijavljen nadležnim organima'.

Tom prilikom Vera Vebel je izjavila: „*Meni tek predstoji mnogo teže suđenje jer mi preti ostajanje bez posla. To je disciplinski postupak kojim me u radnoj organizaciji terete da sam, između ostalog, narušila ugled firme navodnim pozivanjem Nenada Čanka u prostorije Fonda za zdravstvo gde inače radim. Pošto to nije tačno, jer je Čanak došao sam tražeći mene kao člana Kriznog štaba, iskoristiću svoje zakonsko pravo i pozvati predsednika Lige socijaldemokrata Vojvodine da se na postupku pojavi kao svedok*“.⁴

Aktivnosti protiv prisilne mobilizacije (protesti, pravni saveti, saopštenja, apeli, kampanje...)

Aktivnosti Centra za antiratnu akciju – ogrank Ada u vezi sa prisilnom mobilizacijom predstavljaju okosnicu njihovog celokupnog rada i sastoja se iz mnoštva segmenata.

Od samog početka CAA u Adi bavio se problemima dezterera i to na sledeći način:

1. Preventivno – savetovali ljudi koji nisu bili još pozvani šta da čine po primenu poziva;
2. Savetovali ljudi koji su dobili poziv, a nisu bili voljni da se odazovu;
3. Organizovali pravnu zaštitu pred vojnim sudom za one koji su bili optuženi.⁵

Pružanje i organizovanje pravne zaštite i pomoći

Aktivistkinje i aktivisti CAA – ogrank Ada organizovali su pravnu zaštitu zahvaljujući pravnom timu – advokatima koji su pomagali u odbrani: Đorđe Mamula, Ivan Janković, Nikola Barović, Milan Vuković, Tomislav Jakšić. U okviru strategije odbrane, pravni tim je davao precizne instrukcije, koje je CAA – ogrank Ada svuda delio:

⁴ Dnevnik 15.11.1991.

⁵ 19.2.1994, za ogrank CAA – Ada, Vera Vebel – Tatić

- Generalno: pri hapšenju ili privođenju ne pružati otpor (najčešće postoji pravna osnova za to, na primer Zakon o vojnoj obavezi čl. 65);
- Ne skrivati se (KZ čl. 214 str. 2. otežavajuća okolnost);
- Ne bežati u inostranstvo (214 str. 3).

Po privođenju dati izjavu na zapisnik (ili poneti već napisanu izjavu) koja sadrži otprilike sledeće:

- a. Za vreme borbi u Hrvatskoj dok nije bila međunarodno priznata niko ne može da me silom obavezuje da učestvujem u građanskom ratu (rat u Hrvatskoj je imao sve elemente građanskog rata). Ni zakletva data u JNA me ne obavezuje na to.
- b. Posle priznavanja Hrvatske (pa i Bosne i Hercegovine) vlasti i Milošević su uporno naglašavali da Srbija (i YU) nije u ratu. Ratovati protiv jedne suverene i međunarodno priznate zemlje se po međunarodnom ratnom pravu može po OBJAVI RATA. U nedostatku toga nisam voljan da ratujem.

Vera Vebel Tatić i Ištvan Vebel sa Natašom Kandić

Građanska neposlušnost izvan i iznad etničkih podela

CAA – ogranač Ada je pružao pravnu zaštitu dezerterima koju su odbili mobilizaciju na svoju ruku ili na osnovu poziva pretežno nacionalnih manjinskih stranaka (primer Demokratski savez vojvođanskih Mađara/DZVM).

Međutim, CAA – ogranač Ada upućivao je, javno i direktno, zamerke DZVM-u zbog njihove zlo/upotrebe mobilizacije u partijske svrhe:

„Naše aktivnosti je pratila jedna retrogradna i nepoštena rabota pomenute stranke. Pozivali su ljudi na neposlušnost i dezerterstvo, a po privođenju, hapšenju ili podizanju optužnice nisu pružali nikakvu, pa tako ni pravnu zaštitu za tu kategoriju dezertera. Njihova jedina aktivnost po tom pitanju je bila prikazivanje tih ljudi u njima dostupnim medijima i međunarodnoj javnosti kao žrtve po nacionalnoj osnovi. Činili su to dosta često i neobjektivno i sa preterivanjem, a sve u cilju skupljanja političkih poena i zadobijanja simpatije evropskih institucija i medija, istina sa delimičnim uspehom. Više puta su naime bili prezreni (na primer od Misije KEBS-a za Vojvodinu), te su na takav način postigli kontraefekat. Po našem uбеђenju osnovna greška takve politike je bila ta što je bilo onemogućeno da se stvori širok front na osnovu GRAĐANSKE neposlušnosti, bez obzira na nacionalnu i versku pripadnost. Anatemisanje naše grupe i minimiziranje naših aktivnosti od tih snaga je prisutno od samog početka našeg rada. U svojoj nemoći su u više navrata prisavljali naše uspehe i pripisivali ih tobože svojim aktivnostima”, navodi se u dokumentima CAA Ada.

Obaveštavanje javnosti – saopštenja, apeli, podrška pobunjenicima protiv rata i mobilizacije

Obaveštenje javnosti!

Po našem saznanju na teritoriji Vojvodine se vrši masovna i prisilna mobilizacija mimo proklamovane „miroljubive” politike. Prisilnu mobilizaciju sprovode vojni organi uz svesrdnu pomoć MUP-a Republike Srbije. Ljudi hapse najčešće zorom u njihovim stanovima, a danju na radnim mestima. Po hapšenju bivaju privedeni u prostorije SUP-a a po ispunjenju kvote maricom su prebacivani u kasarne. Već po ishodu uбеđivanja neki vojni obveznici potpisuju poziv za mobilizaciju a neki se silom oblače u uniforme i opet silom

prebacuju u jedinice. Od mesta gde se to događa navodimo: Čoka, Sanad, Jazovo, Senta, Subotica, okolna mesta Zrenjanina i dr.

Raspolažemo imenima uhapšenih i silom mobilisanih, što bez njihove saglasnosti za sada nećemo dati u javnost. O ovim događajima smo obavestili savezna ministarstva za pravosuđe (pošto se radi o nezakonitoj rabi), organizacije za ljudska prava i nacionalne manjine (pošto postoje indicije, da ovakvim načinom neko pokušava ubrzati etničko čišćenje), Komisiju KEBS-a, Amnesti Internešenel i Helsinšku federaciju za ljudska prava. Po ovom pitanju imamo zakazani prijem kod navedenih ministarstava i Komisije KEBS-a, a o ishodu čemo naknadno obavestiti javnost.⁶

Podrška pobunjenicima protiv rata, mobilizacije, ratnih pohoda

Srbijanski nenarodni režim u doslihu sa ostatkom JNA i nadalje masovno mobiliše građane Vojvodine i Srbije a naročito manjine u cilju ostvarivanja memorandumsko-šešeljevskih granica, radi Hadžićeve još neosvojene 'prestonice' i ustoličenja Karadžića u imaginarnoj republici. Podržavamo rezerviste i vojnike koji odbiju da učestvuju u ostvarivanju ovakvih ciljeva u „neobjavljenom ratu”, bili da su oni Srbi iz Gornjeg Milanovca ili Mađari iz Pačira ili Stare Moravice. Vođenjem ovakvog rata žrtvovali su već mladost Srbije, narod Baranje i Krajine, a u toku je stavljanje na žrtveni oltar bezumlja i BiH. Poštene ljude niko neće moći naterati da pucaju na nenaoružan narod!⁷

Pozivamo sve ugrožene od mobilizacije (građane Vojvodine i Srbije koji su masovno ovih dana dobili poziv, studente koji se mobilizacijom kao represijom pokušavaju osujetiti u nameri da u svom protestu istraju na postavljenim zahtevima) da ispolje građansku neposlušnost i da se ne odazovu pozivu!

Imamo barem toliku zakonsku podlogu za ovakav čin, koliku imaju oni koji šalju pozive za mobilizaciju preteći pri tom Krivičnim zakonom države koja više ne postoji.

Ovoga puta javno pozivamo mlade i školovane oficire Vojske Jugoslavije/VJ da se konačno opredеле između vojske kao časne i svuda u svetu profesional-

⁶ Centar za antiratnu akciju Beograd, Za ogrank Ada Vera Vebel-Tatić, 21.10.1992.

⁷ Članovi Centra za antiratnu akciju Beograd – ogrank Ada Vera Vebel-Tatić, Ada, 08.04.1992.

ne obaveze ili dogme koju još uvek pokušavaju nametnuti generali i visoki oficiri za koje je vojska bila i ostala sinonim privilegija i visokih penzija.⁸

*Centar za antiratnu akciju – Ada
09.01.1995.*

Solidarnost sa generalom Vladimirom Trifunovićem⁹

GDE JE ZOLA SADA?

Ovih dana u nekim (jugoslovenskim) novinama postoje izveštaji o krivičnom postupku protiv generala Vlade Trifunovića i njegovih najbližih oficira, koji je bio general garnizona bivše JNA smeštene u gradu Varaždinu, gradu severno od Zagreba, Hrvatska. Međutim, svaki se put članci o ovom slučaju objavljaju sve udaljenije od naslovnice i naslova. Istina, priča se vraća na događaje koji su se dogodili u Varaždinu i okolini pre gotovo četiri godine, a između 15. i 22.09.1991. godine; činjenica koja bi uz određena ograničenja mogla biti prihvatljiv izgovor za spomenuto postupno zanemarivanje problema od strane medija. Štaviše, razlog zašto se pravovremenošć ovog predmeta mora održati jeste taj što suđenje danas, zapravo, postiže svoj ishod. Nakon dve oslobađajuće presude, donošenjem treće odluke, sud je generala i njegove saradnike već proglašio krivima po optužnicima.

General Vlado Trifunović i njegovi oficiri: Sreten Raduški, Berislav Popov, Vladimir Davidović i Miloš Lukić proglašeni su krivima (od strane vojnog suda u Beogradu) za zločin obuhvaćen odeljkom jedan, članom 121. Krivičnog zakona SR Jugoslavije, za ono što su učinili u septembru 1991. godine; tj. umesto da su u nuždi iskoristili nadmoć vojske u vatrenoj snazi, priхватili su prekid vatre i pregovore s Hrvatima, a zatim ostavili za sobom znatno naoružanje, opremu i druge vojne resurse, povukli su se u Srbiju.

Sumirajući gore navedene stvari, možda bismo trebali osetiti da slučaj generała Trifunovića i njegovih oficira pripada takođe svima nama. Da li bi bilo preterano poređiti ovo sa slučajem Drajfus? Ako ne, trebalo bismo primeti-

⁸ Iz saopštenja CAA- ogrank Ada, 9.07.1992

⁹ Vladimir Trifunović (rođen 1938.), komandant 32. korpusa JNA u Varaždinu, Hrvatska. On 22.9.1991. predao je svo naoružanje Zboru narodne garde/ZNG (hrvatska oružana formacija), napustivši garnizon u Varaždinu, zajedno sa 280 vojnika. V. Trifunoviću je suđeno u Srbiji zbog 'izdaje' i 1995. je osuđen na 15 godina zatvora; 17.1.1996. je aboliran a 2010. presuda je poništena. U Hrvatskoj mu je takođe suđeno, a postupak poništenja presude nije dočekao. V. Trifunović je umro 2017. u Beogradu.

ti ovaj sudski slučaj slične važnosti koji se ovde i sada događa upravo pred našim očima.

(...) Zbog toga verujemo da ne bismo smeli pristati na ishod nameštenog kri- vičnog postupka protiv generala Trifunovića i njegovih oficira.

U svakom slučaju, gde je Emil Zola sada?

Centar za antiratnu akciju – ograna Ada

Javna pisma i apeli nadležnim institucijama u zemlji

CAA – ograna Ada, kao odgovorni akteri/ke civilnog društva i antiratnog pokreta, kao njegovog najvažnijeg dela u to vreme, vršili su pritisak na institucije, antimilitarističkom bespoštednom kritikom, pozivanjem na odgovornost, bez iluzije da će naići na razumevanje u vezi sa mobilizacijom - ratnim zločinom protiv mira.

Vera Vebel Tatić sa Vladimirom Trifunovićem i Berislavom Popovim

Našim vojnim stratezima, „ideoložima“ i „vođama“

Ako već umni niste, budite barem racionalni! Postoji li još način da vas urazumimo?

Saveznika, prijatelja u svetu vi više nemate, iz dana u dan vam narodi Srbije u Staroj Moravici, Adi, Senti, Valjevu, Gornjem Milanovcu, Kruševcu poručuje, da nam ne trebate. Pakujte ordenje, zasluge, devize, poslugu i telohranitelje i odlazite! Ako još ima spasa za BiH, za nas i neke koje ste vi do sada „štitali.“¹⁰

Otvoreno pismo, načelniku Generalštaba Jugoslovenske vojske, general-pukovniku, Životi Paniću

Gospodine generale,

Jugoslovenska vojska, ni nakon sablasnih vukovarskih, mostarskih i mnogih drugih ruševinu, očito nije spremna na pokajanje. Naprotiv, na veliko iznenadenje svih koji još veruju u pravnu državu i mir na ovim prostorima, Vi Generale ostajete nemi i pred činjenicom da fašistička koalicija ratnih zločinaca i profitera, oličena u nacional-socijalističkoj opciji srpskih radikala (Srpska radikalna stranka) i socijalista (Socijalistička partija Srbije) u Saveznoj skupštini beskrupulozno ruši vrh Savezne Države (čiji ste Ustav dužni da štitite) kao jedine od sveta i demokratskih snaga zemlje priznate političke opcije – mira i kompromisnog dogovaranja.

(...) Ovih dana, gospodine generale, vaši oficiri šetaju Vojvodinom i objašnjavaju da je novi talas masovne mobilizacije neophodan jer je 250.000 mađarskih, do zuba naoružanih, vojnika, navodno, na severu Vojvodine, javljaju da su u Prištini, pa nam zaista nije jasno da li je Vojska pobrkala geografske pojmove, ili sve ovo ima neke veze sa najnovijom Šešeljevom podelom Makedonije? Dokle će Vojvodina biti „regrutni centar“ i za ratne i za mirovne sastave, zar na Kosovu u onoj masi militantnih demonstranata koji protestuju protiv politike Savezne Vlade zaista nema sposobnih za vojnu uniformu? Da li je jedini grah Vojvodine, Gospodine Generale, što je 1991. glasala protiv politike „balkanskog kasapina“, kako inače slovi međunarodna zajednica, pa zato danas ima najviše invalida i porodica zavijenih u crno, i zato mislite da je još više treba zastrašiti ili pak istrebiti? Da li ste ovog puta Vojsku pretvorili

¹⁰ Iz saopštenja CAA - ogrank Ada, Vera Vebel-Tatić, Ada, 17.4.1992.

li u sredstvo predizborne kampanje zastrašivanja, u kojoj je mobilizacija već pokazala svoj efekat za račun ovog režima?

Ovo su samo neka od pitanja koja ne traže pismene odgovore, već odlučnu akciju. Gospodine generale, transformaciju u profesionalnu vojsku, mimo politike i sebičnih interesa pojedinaca, mi zamišljamo ipak drugačije. Kre-nimo zajedno u jedino moguću i masovnu mobilizaciju za mir, samo tako možemo biti na istoj strani, u suprotnom bićemo prinuđeni da uradimo ono što je bio vaš zadatak, a očito se niste usudili – da međunarodnoj javnosti ponudimo konkretnе dokaze koje posedujemo o ratnim zločinima onih koji se još uvek ponašaju kao vaši „vrhovni komandanti.”¹¹

Aktivisti/kinje CAA – ogranač Ada na susretu sa ministrima

U razgovoru sa saveznim ministrima za pravdu i za nacionalne manjine i ljudska prava, dr Tiborom Varadijem i dr Momčilom Grubačem, vođenim u subotu 31.10.1992. godine, delegacija Centra za antiratne akcije Beograd ogranač Ada, koju je predvodila Vera Vebel Tatić, upoznala je predstavnike Savezne vlade sa pojedinim činjenicama vezanim za masovnu mobilizaciju koja se ovih dana vrši na područjima opštine Kanjiža, Čoka, Jazovo, Senad, Senta, Subotica i okolnih mesta Zrenjanina.

Prihvatajući mogućnost da je isključivo reč o mobilizaciji za vojnu vežbu i popunu mirnodopskog sastava jedinica Jugoslovenske vojske, Centar za anti-ratne akcije je insistirao kod nadležnih ministara da na nivou Vlade iniciraju kompletne odgovore o drastičnim kršenjima ljudskih prava i nedoslednoj primeni pravnog mehanizma prilikom hapšenja vojnih obveznika i od strane civilne milicije prisilnog odvođenja u kasarnu. Delegacija je insistirala na poštovanju odredbi Krivičnog zakona po kome je kompetencija civilne policije ograničena do ovlaštenja da prekršioce izvedu pred civilni sud, a ne da im i nasilno „navlače” vojne uniforme. Tom prilikom od strane dvojice ministara Savezne vlade, dobili smo čvrsta uveravanja da će se pojedinačni slučajevi temeljno ispitati, dok je sa naše strane ostala obaveza da im pružanjem konkretnih i dokumentovanih činjenica u tome pomognemo.

Naša delegacija je postavila pitanje diskriminatorskog odnosa Jugoslovenske vojske prema vojnim obveznicima posebno insistirajući na objašnjenju zašto se masovne mobilizacije isključivo sprovode u Vojvodini, za razliku od pod-

¹¹ Centar za antiratnu akciju – Beograd - za ogranač Ada Vera Vebel Tatić, Ada, 3.11.1992.

ručja uže Srbije i Kosova, podsećajući i na podatak da je u građanski rat sa područja Vojvodine mobilisano preko 80% vojnih obveznika.

O svim ovim pitanjima Centar za antiratne akcije iz Ade razgovaraće u utorak i sa predstavnicima stalne misije KEBS-a u Jugoslaviji.¹²

Apeli međunarodnim institucijama, mirovnim organizacijama, prijateljima...

Zaustavite fašističko divljanje!

Svedoci smo po drugi put u ovom veku kako Evropa inertno posmatra početak fašističkog divljanja. Desilo se to jednom u Nemačkoj, dešava se to sada u Srbiji. Pored svih uloženih napora nacional-socijalistički režim u Srbiji nije više u stanju da zamaskira koaliciju sa Jugoslovenskom Armijom i fašističko-

Vera Vebel Tatić na Skupu Mreže ženske solidarnosti protiv rata, Novi Sad, avgust 1997.

¹² CAA – za ogrank Ada Vera Vebel Tatić, 31.10.1992.

četničkim snagama Šešelja. Oni kao oslobođaju nekog! Jadnog li naroda koga „oslobađa” ovakva Jugoslovenska armija u sadejstvu sa fašističkim hordama. Evropo! Pred tvojim očima se odvija repriza Vukovara! Evropo, u Sarajevu ginu deca, gine narod! Evropo, u Sarajevu su Šešeljevi Beli Orlovi! Ako još ne znate ko su oni, dok sazname, biće kasno! Sarajeva sa još mnogim gradovima u Bosni i Hercegovini, naroda i života biti neće, biće samo fašizma, koji ako ojača, neće se moći lako iskoreniti. Ojača li u Bosni, biće to ideologija budućnosti u svim ostalim delovima krnje Jugoslavije. Evropo, kolevko civilizacije, u ime čovečanstva, u ime humanizma ne dopusti to!¹³

Pismo prijateljima

Prijatelji!

Obraćamo vam se pošto smo u velikoj nevolji. Ubeđeni smo da i do vas dopiru vesti o strahotama u nas. Za sada se u Vojvodini ne puca, ali vaši dojučerašnje komšije, prijatelji, rođaci, braća bivaju nasilno mobilisani, nasilno naterani da pucaju u svoj narod, Hrvat na Hrvata, Mađar na Mađara, Srbin na Srbina. Teraju ljude da ubijaju i budu ubijeni. Znate za mentalitet naroda Vojvodine. To je vredan, pošten, radan i pobožan svet. Upravo zbog toga mnogi odbijaju učešće u ovom prljavom bratoubilačkom ratu. Zbog toga ih režim goni, hapsi, zatvara, isteruje sa posla, podstiče na iseljavanje itd.

Naša organizacija pomaže ovim ljudima bez obzira na nacionalnost, verospovest, političku pripadnost i boju kože. Napominjemo da je većina naših štićenika mađarske, hrvatske i pripadnici ostalih narodnosti na tlu Vojvodine. Oni naime najviše uviđaju besmislenost ovog užasa. Verovatno ste čuli za Čorba Belu, mađarskog pisca, koji je zalaganjem nas i naših advokata, oslobođen iz vojnog zatvora; u toku je oslobođanje Forgo Loranta iz Čantavira; radimo na slučaju Čuzdi Tibora iz Ade; Hasak Ištvana iz Bačkog Petrovog Sela itd. Broj potencijalnih zatvorenika je jako velik, jer mnogi otkazuju poslušnost i odbijaju učešće u bratoubilačkom ratu. Sem nas malo je onih, na čiju pomoć ovi ljudi mogu računati.

Naša delatnost se ovim ne završava. Tražimo nestale u ratu, zarobljenike, izbeglice. Sada je u toku prebacivanje dve bake preko 80. godina koje su „oslobođene” iz Vukovara. One su ovde u Vojvodini u domu za stare u Kanjiži a prebacivanje ćemo sprovesti uz pomoć Međunarodnog Crvenog Krsta i Malteš-

¹³ CAA – za ogrank Ada Vera Vebel-Tatić, 22.4.1992.

kog Reda preko Mađarske za Zagreb gde im je preživela rodbina. Saradujemo sa svim mirovnim organizacijama iz Hrvatske, BiH kao i sa ostalima u zemlji i inostranstvu. Od međunarodnih organizacija skupljamo i lekove pošto njih već kod nas nema. U bolnicama se operišu samo najhitniji slučajevi.

Najveća nam je nevolja što mnogo toga radimo, aktivnosti su nam sveobuhvatne a sve to iziskuje i znatna materijalna sredstva. Treba da se dopisujemo, telefoniramo pa fax, putovanja, suđenja, posete zatvorenicima itd. Zbog ovakve aktivnosti mnogi su izloženi progonu, maltretiranju, pretnjama, i sama sam zbog te aktivnosti ostala bez posla. I oni naši članovi koji još rade, to vam je sigurno poznato, zarađuju 50-60 maraka mesečno, što je nedovoljno za preživeti a kamoli za finansiranje naših aktivnosti. Dobro znamo da ni vama tamo u tudini nije lako, da i vi imate materijalnih problema, ipak vas molimo da nam pomognete. Obratite se vašim klubovima, organizacijama, skupovima pomozite nas materijalno. Ne mislimo tu na milionske iznose. Pitajte Vaše poznanike, rodbinu, prijatelje ovde kod nas, mnogi su čuli već o našim aktivnostima, budemo i u štampi na radiju i TV. Voljni smo, šta više očekujemo da u slučaju da udovoljite našoj molbi, vaš predstavnik prilikom dolaska u domovinu prekontroliše sudbinu date pomoći.

Lekove i odeću takođe skupljamo. Zbog komplikovanosti i skupoće prevoza od vas odeću ne tražimo. Lekove ako ste u mogućnosti možete skupljati po priloženom spisku a za dopremanje računamo na vašu snalažljivost.

U nadi da ste shvatili naše nevolje i da ste voljni pomoći nas u našim aktivnostima.

*S poštovanjem,
U ime članova Centra za antiratnu akciju Ada
Vera Vebel Tatić¹⁴*

¹⁴ Ada, 19.04.1992.

Vera Vebel Tatić sa svojim antiratnim drugaricama iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine

Mirovna savezništva

CAA – ogrank Ada, brižljivo je gradio savezništva, odajući priznanje onima koji su ih podržavali: „Za vreme naših aktivnosti posebno smo dobro saradivali i bili uvažavani od Nataše Kandić - Fond za humanitarno pravo, Žena u crnom, SOS telefona, Ženskog centra, Misije KEBS-a za Vojvodinu, sa meritornim međunarodnim organizacijama za ljudska prava i sa parlamentima i vladama pojedinih evropskih zemalja kod kojih ima naših izbeglica dezertera”.¹⁵

Mi na smrt ne pristajemo!

Sa žaljenjem, ali i strepnjom, poslednjih dana uočavamo zloslutna kretanja tenkova prema Bezdanu, koji se koncentrišu oko UNPA zona - istok u Hrvatskoj. Jeza, zbog „lešinarskog” iščekivanja moćne ratne mašinerije ili konačnog razrešenja dileme ostanka ili odlaska UNPROFOR-a iz Hrvatske, veća je tim pre što po našim saznanjima i na drugoj strani stoje tenkovske cevi okre-

¹⁵ Isto

nute prema izvorištu smrti i suludog ratnog haosa, pred kojim smo ostajali nemi i nemoćni u protekle četiri godine.

Odlučni da više ne čutimo pred mogućnostima novog ratnog požara, a ponajmanje spremni na to da budemo samo nemi svedoci, pitamo režim u Srbiji šta znaće masovni pokreti tenkovskih jedinica koje od Sombora odlaze put Bezdana? Da li je teza o miru koji nema alternativu, već napuštena, a alternativa pronađena u čeličnim sejačima smrti? Mi na smrt ne pristajemo, kao ni na mogućnosti da još poneki grad (svejedno na kojoj strani) doživi sudbinu Vukovara! Sesti u tenk, nije isto što i sesti za pregovarački sto, jer mnogo je jednostavnije staviti potpis na mirovni sporazum, nego hiljade natpisa na nove nadgrobne spomenike!

Zbunjeni smo tolikim strahom od mira koji nervozno pokazuju „jahači ratne apokalipse” i na jednoj i na drugoj strani. Odgovor tražimo i na dilemu oda-kle nafta u tenkovskim rezervoarima, a režim u Srbiji direktno pitamo nije li to možda ona koja je u proleće na vojvodanskim njivama trebala da zaseje hleb, ali je za seljake nema dovoljno? Molimo javnost Srbije, da se napokon izjasni, pristaje li na novi ratni užas, pre nego što počnu stizati novi pozivi za masovne mobilizacije, jer će posle biti sasvim svejedno ko je „izdajnik”, a ko pokojnik. Naš mir je ponovo ispred njihovih tenkova!¹⁶

Solidarnost – politički izbor i etički princip

Centar za antiratnu akciju – ogrank Ada od početka svog delovanja neguje politiku i praksu solidarnosti ne samo prema žrtvama rata i mobilizacije, već sa svim ugroženima na etničkoj, verskoj, klasnoj, rodnoj osnovi. I naravno, neguje solidarnost sa političkim neistomišljenicima režima i to po cenu visokog rizika. Činovi solidarnosti i podrške antiratnih aktivista i aktivistkinja iz Ade su javni, jasni i glasni i to čine putem apela, saopštenja, uključivanja u kampanje za odbranu proganjениh. CAA – ogrank Ada pruža podršku i međunarodnim akterima – retkim primerima odgovornog i humanog postupanja, kao u slučaju Tadeuša Mazovjeckog, specijalnog izvestitelja UN koji je dao ostavku (27.7. 1995.) nakon pada Srebrenice.

¹⁶ Protest sa sastanka mirovnih grupa održanog 11.03.1995. u Bačkoj Palanci: Centar za antiratnu akciju Ada, Grupa za mirovne akcije „M” Pančevo, Mirovna grupa Sombor i Društvo za mir i toleranciju Bačka Palanka

Protiv opsade Sarajeva, protiv rata u Bosni i Hercegovini

Gradići BiH, gradići Sarajeva!

Podržavamo vas u vašoj borbi za mir; za zajednički život, za ljudskost, za dostojanstvo. Izdržite, ne dajte se deliti. Ako ovu bitku izgubite, drugih biti neće!¹⁷

Ada, 06.04.1992.

Solidarnost sa demokratskom opozicijom – protiv progona antirežimskih političkih partija, protiv represije nad nezavisnim medijima...

Obaveštenje Centra za antiratnu akciju Beograd ogranač Ada

Obaveštavamo naše članstvo i simpatizere, da ćemo i mi učestvovati na mitingu demokratske opozicije 09.03.1992. u Beogradu.

Ne osudimo li bezumno ponašanje militantnog režima i sami ćemo postati saučesnici stvaranja totalitarizma koji je u toku. Ne smemo dozvoliti da iko stvara politički kapital na nesreći naroda, da prvo žrtvuje mladost Srbije, da bi posle licemerno izigravao mirotvora itd.¹⁸

Ada, 06.03.1992.

Javno pismo Konferenciji o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS) za Vojvodinu povodom hapšenja Vuka i Danice Drašković

Poštovana gospodo!

Obraćamo Vam se sa molbom da se u okviru Vaših nadležnosti, kroz mehanizme KEBS-a, založite za rešenje situacije nastale hapšenjem predsednika SPO-a gospodina Vuka Draškovića, gospođe Danice Drašković i ostalih učesnika demonstracija 01.06.1993. godine, u Beogradu. Molim Vas da se kod vlada zemalja članica KEBS-a, založite da izvrše pritisak na vlasti u Beogradu, da puste bračni par Drašković i ostale uhapšene iz pritvora, da im se obezbedi lekarska i pravna zaštita i da se spriči realizacija nameštenog sudskog procesa. Upozoravamo Vas da bi se u slučaju zabrane SPO-a kao najveće opozici-

¹⁷ Centar za antiratnu akciju Ada - Vera Vebel-Tatić, 6.4.1992.

¹⁸ Za ogranač Ada, Vera Vebel-Tatić, 6.3.1992.

one stranke u Srbiji (naime, to je zahtev crveno-crne koalicije Miloševića i Šešelja) otvorio put daljoj fašizaciji društva i otvorenom nasilju režima nad političkim neistomišljenicima. U takvim okolnostima svaka dalja opoziciona i mirovnačka aktivnost, kao i svrha prisustva Vaše misije u Vojvodini biće besmislena i nemoguća.

*Sa zahvalnošću i poštovanjem
Za ogranač Ada – Vera Vebel-Tatić, 10.06.1993.*

Protiv gušenja „Borbe”¹⁹

Otvoreno pismo predsedniku Srbije, Slobodanu Miloševiću

Gospodine Predsedniče,

(...) Zašto Vam baš „Borba” kao jedini nezavisni dnevni list toliko smeta? Da li zbog činjenice što se jedina usudila da javno uputi neka pitanja onog trenutka kada napokon budete morali javno priznati Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku u njihovim međunarodno priznatim granicama? Plašite li se gospodine Predsedniče „Borbe” samo zato što bi mogla podsetiti i na činjenicu da su u Srbiji postojali neki malobrojni ljudi koji su se borili za mir i onda kada su sa vašeg predsedničkog kanabea zavijale ratne trube?

Državni puč nad „Borbom”, koji je izvršila grupa ljudi okupljenih oko Vaše supruge, više je odraz Vaše političke nemoći, nego „žedi” za pravdom kako je to u javnosti predstavljeno, tim pre, što je upravo ovaj list dosta često upozoravao na kriminal u Srbiji, infiltriran u samom državnom vrhu!

*Centar za antiratnu akciju – Ada
09.01.1995.*

¹⁹ Vlada SR Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) 23.12.1993. preuzela je kontrolu nad jedinim nezavisnim dnevnikom u zemlji „Borba”

Solidarnost sa Tadeušom Mazovjeckim

Gospodinu Tadeušu Mazovjeckom

Dragi gospodine,

Naš je centar upravo sada dobio informacije o vašem premeštanju na mesto koje ste imali u Ujedinjenim nacijama. Žao nam je što smo to čuli, ali izne-nađeni smo. Tokom našeg sastanka u Segedinu kad se naša delegacija žalila na rad i ponašanje Ujedinjenih nacija, složili ste se i prihvatali ste naše žalbe u vezi s tim. Zapravo, vaše slaganje s našim stavovima o ovom pitanju bilo je predviđanje vašeg povlačenja. Mi vaše povlačenje vidimo kao pobunu čoveka humanog i moralnog i borca koji ne čini kompromise; u odnosu na birokratsku i inertnu organizaciju Ujedinjenih nacija, koja se neizbežno mora transformisati što je pre moguće, posebno nakon srama i sramote u Bosni: izražavamo svoju nevolju i žaljenje što je ta transformacija započela vašim povlačenjem, a ne ostavkom gospodina Jasuši Akašija, koji je tajno pregovarao s zločincima; činjenica na koju se pozivaju vaši izveštaji. Isto se odnosi i na gospodina Butrosa Galija, koji je odobrio ove tajne pregovore. Pod tim mislimo na nemoralnu trgovinu s vojnicima UNPROFOR-a u zamenu za tolerisanje Ujedinjenih nacija masovne mobilizacije izbeglica iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske na teritoriju SR Jugoslavije.

Izražavamo svoju solidarnost s vama, ali istovremeno nemoćni da učinimo išta više, odlučili smo prekinuti naše kontakte s Ujedinjenim nacijama, a priori s vašim naslednikom. Ovim vam menjamo poziv da nas posetite u Adi i od sada vas pozivamo da nas posetite ne kao specijalni izvestitelj već kao građanin g. Mazovjecki.

Prihvitate naše priznanje za vaš dosadašnji rad u zaštiti ljudskih prava.

S poštovanjem, predsednica Centra za antiratnu akciju Vera Vebel Tatić

II deo – Pamtimo antiratni otpor Vere Vebel Tatić – drugi/e o Veri

Verovala je u ljude, u njihovu legitimnu želju za mirom

**U znak sećanja na Veru Vebel Tatić, osnivačicu Centra za antiratnu akciju, Ada –
prvi deo**

*„Uzalud je Mesec hladan.
Jednom naš sat je vrelo udario
Sveta groznica je pogodila noć, u kojoj su oterana dva prelepa, nesrećna čoveka
Vođena slučajnim vremenom, jednim od mnogobrojnih vremena (...)
Oduvek sam voleo tu ženu
bio sam u njenim ustima i srcu
I ona je bila moja usta i moje srce.” (Endre Adi)*

Kao da me je neka nevidljiva ruka navela da ogroman snop preživelih beležaka, spisa, novinskih članaka, otvorim baš na mestu na kojem se nalazila gore citirana Adijeva pesma. Zapela mi je za oko... Pomažu mi prve reči Ištvana Vebela:

- Najbolja stvar u mom životu je bilo to što sam se oženio mojom Verom. Posle prvih dana i nedelja duboke tuge, beskrajne ljubavi koju sam osećao prema njoj, skoro sam imao osećaj dužnosti da progovorim. Da se podsećim vremena sumnje, nesigurnosti, nemaštine, neodlučnosti, nedavnog rata na jugoslovenskom prostoru. Na ovo su me podsticali i naši dobri prijatelji, kao i oni koji nisu zaboravili šta je učinila za njih, te oni koji su, slušajući svoju savest, odbili rat i vojni poziv. Jer Vera je verovala u ljude, u njihovo pravo na život u miru. U tome je podržavala, a sa njom i ja, svakog ko nam se obratio. Koliko god smo mogli pomagali smo svakom kome je pomoć bila potrebna, bez obzira na nacionalne ili verske razlike. Nikada nismo „poprimili nacionalne boje”.

O supružnicima Vebel, Veri Vebel Tatić (Bata, 1. januara 1943 - Ada, 13. septembra 2020) i Ištvanu Vebelu, prvo bitno osnivačima ogranka beogradskog Centra za antiratnu akciju u Adi, osnovanog 5. jula 1991., a kasnije utemeljiteljima samostalnog Centra za antiratnu akciju iz Ade, o njihovim aktivnostima koje su vrlo često sprovodili u teškim okolnostima, mnogo puta smo pisali u našim dnevnim novinama na mađarskom jeziku. Ali mnogi tekstovi o njima su objavljeni i u srpskim i stranim medijima. Puno ljudi je posetilo njihovu kuću na Senčanskom putu, posebno u prvim godinama, ali i kasnije, sve do kraja 1998. i početka 1999. godine, kada su se opredelili za „povlačenje“ delom zbog okolnosti, a delom zbog frustracije.

• Puno razmišljam ovih dana, prisećajući se teških vremena, prisećajući se Vere, kojoj čak ni život nije počeo na uobičajen način. Njen otac Pavle Tatić bio je radnik u Ganz Muveku u Budimpešti, u Mađarskoj. Njena trudna majka Eržebet pošla je da ga poseti kad su joj na putu počeli porođajni bolovi. Tako je Vera rođena u Bati u Mađarskoj. Ali to je jedna druga priča... Naša ljubav za ceo život započela je u srednjoj školi. Naš 57-godišnji brak bio je sadržajan i poučan u svakom pogledu. Naš sin Stevan živi sa porodicom u Norveškoj, unuk Pavle ima 16 godina. Zbog pravila koja je diktirala pandemija, samo je naš sin mogao da se vrati kući i prisustvuje sahrani. Prvi znaci Verine bolesti pojavili su se pre dvadeset godina, kada je 2003. godine pretrpela moždani udar i bila operisana. Iako se njeno stanje privremeno popravilo, poslednjih meseci i nedelja mnogo se namučila. Možda ju je spasilo to što je smrt zatekla u snu. Malo me teši što sam uspeo da joj ispunim poslednju želju. Ostavila mi je u amanet da ne pravim „cirkus“ od njene sahrane. U skromnim okolnostima oprostili smo se od nje u uskom krugu porodice i prijatelja, ispratili smo je na poslednje putovanje i smestili je na večni počinak u porodičnu grobnicu. U oproštajnom govoru, naš novosadski prijatelj Aleksandar Dević istakao je Verinu humanost, želju za mirom, bezgraničnu ljubav prema ljudima. Takode sam zahvalan Peteru Demeu i njegovoj porodici, koji su bili uz nas i nesebično nas podržavali u najtežim časovima.

U tom momentu Išvanov glas se prigušio, obrisao je oči ispod naočara, pri čemu mu je želja bila da ispriča sve o njihovom životu, o njihovom antiratnom pokretu. Iako je takođe znao da je to gotovo nemoguće, jer se ono što su uradili ne može sažeti u nekoliko pisanih tekstova.

• Često smo primali i pozitivne i negativne kritike sa svih strana. Sad imam vremena da razmišljam o svemu. Naš rad i posredovanje tokom sudske

procesa najbolje znaju da cene oni koje je, na primer, vojni sud pravosnažno oslobodio krivice, oni koji su tražili našu pomoć na prostorima bivše Jugoslavije, odnosno u nezavisnim državama naslednicama, kojima smo pomogli da odu u inostranstvo ili oni kojima smo ovde kod kuće davali putokaze kako da izbegnu zamke složenog pravosudnog sistema. Zahvaljujući stranim donacijama, humanitarnim pošiljkama i pomoći u lekovima, mnoge porodice, ljudi koji žive sami i koji su siromašni, redovno su dobijali podršku svakog meseca. O velikom broju slučajeva pisali su i mediji, a bilo je i slučajeva kada se uloga CAA-a u organizovanju pravne zaštite nije pominjala... O tome svedoče tekstovi koji tek treba da budu priređeni za novine, kao i dokumenti koji još postoje. Jer, uništili smo sve važne podatke koji su se nalazili u našem računaru. Nismo želeli da padnu u pogrešne ruke.

Ištvan takođe pominje imena, rasprostirući pred mene novine i niz izrezanih članaka. Ali, kako kaže, prisećajući se Vere ne želi ni kod koga da izazove neprijatna osećanja. Sloboda savesti pripada svima... U međuvremenu, Čila fotografije i bira fotografije iz porodičnog albuma.

- Kad bi ovaj trpezarijski sto mogao da govori, rekao bi ko je sve sedeо za njim, od hiljada onih kojima je bila potrebna pomoć, savet, preko izbeglica iz ratnih zona, do predstavnika Malteške dobrotvorne organizacije, predstavnika mnogih drugih humanitarnih organizacija i udruženja za ljudska prava, lidera opozicionih partija, domaćih i stranih novinara, diplomata. Devedesetih godina je bilo dana kada je naše dvorište bilo prepuno ljudi koji su tražili pomoć... Gledajući unazad, još odgovornije razmišljam o ljudskim sudbinama. Delovalo je umirujuće kada bi nam se tokom godina javio neko iz velikog sveta ili iz našeg regiona, neko kome smo pomogli, koga smo usmerili na pravi put... U početku su nas zvali i naši donatori iz inostranstva. Nisu zaboravili da smo, kada su od nas tražili da diskretno opravdamo transparentnost raspodele i upotrebe novčanih i humanitarnih donacija, mi pred njih stavili liste sa imenima, prezimenima, adresama i overenim potpisima. Rekli smo im da odaberu koga žele i da ih posete lično. I o ovim susretima sa ljudskim sudbinama takođe bi se mogli napisati romani.

Za oko mi zapada naslov intervjuja sa Verom u nekim novinama u Srbiji:

„Pomozi jednom čoveku i pomogao si celom svetu”. Jer „to je bio moto naših aktivnosti sve vreme. Oduvek smo težili da spasimo ljudski život jer je čovek najvažniji”, govorila je Vera u to vreme.

- Dok god mogu, odlaziću svaki dan mojoj Veri na groblje - kaže Ištvan u automobilu, više za sebe, vozeći ka groblju udaljenom tri kilometra od njih.

hove kuće. - Nosim joj ruže iz naše bašte, koje je najviše volela. Do sada ih je mraz poštedeo.

Leglo jesenjeg lišća podseća ga na stara adventska vremena. Posle kratkog čutanja, nastavlja naglas:

- Tog dana je padao sneg, ali trajekt je i dalje plovio Tisom. Prethodne noći Vera je poređala u kovertu sve božićne čestitke iz inostranstva, spremila poklone deci i spakovala ih u svoju putnu torbu. Namerila se da sutradan biciklom ode do Padeja, svaki moj pokušaj da je odgovorim od toga bio je uzaludan... Već je bio pao mrak kad se vratila kući promrzla. Popio sam s njom vruć čaj i dugo joj trljao noge. Još i sad vidim kako joj svetlo sija u očima dok kaže: „Blagoslovljen Božić će imati i siromašne porodice, posebno njihova deca.“ Takva je bila moja Vera.

U sledeća dva teksta, uz pomoć Ištvana Vebela, prisetićemo se nekih trenutaka antiratnih aktivnosti Vere Vebel-Tatić.

(nastavlja se)

Gizella Stanyo Toth/Gizela Štanjo Tot

Magyar Szó, 9.12.2020.

(Preveo: Zvonimir Perušić)

Vera Vebel Tatić sa svojom drugaricom

Verovala je u ljude, u njihovu legitimnu želju za mirom

U znak sećanja na Veru Vebel Tatić, predvodnicu Centra za antiratnu akciju Ada - drugi deo

„Pomozi jednom čoveku i pomogao si celom svetu! - to je bio moto naših aktivnosti sve vreme. Oduvek smo težili da spasimo ljudski život, jer čovek je najvažniji.” - Vera Vebel-Tatić (Bata, 1. januara 1943. godine, Ada, 13. septembra 2020.), predvodnica Centra za antiratnu akciju iz Ade (CAA), u intervjuu je sumirala vodeće principe njihovih ciljeva. Zajedno sa suprugom Ištvanom Vebelom, uz uzajamnu podršku, mnoge su podstakli i u zemlji i u inostranstvu da budu od pomoći, posebno regrutovanim mladićima koji, slušajući sopstvenu savest, nisu hteli u jugoslovenski rat, kao i vojnim obveznicima koji su tražili pomoć. Među njima je bilo i onih koji su na pitanje „Zašto si odbacio oružje?”, pozivajući se na pravo na slobodu savesti, rekli: „Bog me nije ovlastio da ubijam...”

- Sa antiratnim nevladinim organizacijama koje štite ljudska prava i njihovim liderima u Beogradu smo zajedno saradivali dokle god smo mogli – nastavljajući Ištvan pokazujući spise i fotografije. - Iako je poslednjih godina Vera većinu njih nazivala „elitnim antiratnim, mirovnim formacijama”. Međutim, imali smo iskren i otvoren odnos sa Natašom Kandić, predsednicom beogradskog Fonda za humanitarno pravo. U svemu smo mogli da računamo jedni na druge.

Zahvaljujući stranim donatorima, mnoge porodice i ljudi u nevolji mogli su da prime humanitarnu pomoć od CAA. Izabrali smo, na kraju, jednu od mnogih fotografija.

- U najtežim godinama, švedska vlada i nevladine organizacije takođe su podržavale naše akcije. Njihovo osoblje posetilo nas je nekoliko puta u Adi, a na njihov poziv smo išli i mi u Švedsku. Da bi ostvarila naše filantropske, humanitarne ciljeve, Vera je posetila i druge zapadnoevropske zemlje. Na ovoj slici je, na primer, ona za vreme susreta sa Gabrielom Vina i Marijom Štrom, članicom Balkanske grupe u Stokholmu i predstavnicom švedske CAA.

Mnogi ni danas ne zaboravljaju šta su za njih uradili Vera i Ištvan. Ne kao neki od lidera tadašnje „demokratske opozicije” kada su došli na vlast. Boreći se sa svojim suzama koje nije uspevao da skrije (Ištvan se zbog njih u jednom trenutku i izvinio), Ištvan Vebel je spomenuo jednu od najbolnijih priča za

Veru. Napeta situacija je kulminirala u Adi 6. novembra 1991. godine, kao i 7. novembra kada je po prvi put na hiljade ljudi protestovalo protiv rata i prisilne mobilizacije ispred zgrade Skupštine opštine. U demonstracijama je učestvovala i Vera, inače službenica opštinskih fondova za zdravstvo u Senti i Adi. Pre toga, na svom radnom mestu je imala susret i razgovarala sa Nenadom Čankom, predsednikom Lige socijaldemokrata Vojvodine, a takođe je vodila i telefonske razgovore... Žurno je održan disciplinski postupak bez njegog prisustva i otkaz joj je uručen 16. decembra. O ovom slučaju, kao i o slučaju druge službenice Fonda koja je takođe otpuštena, Klare Ožvar, mediji su puno pisali. Štaviše, gospoda Klara nije ni učestvovala u demonstracijama, ali je u vreme njihovog održavanja, uz znanje svog kolege, sišla s radnog mesta na dva i po sata... Međutim, svi njeni argumenti bili su uzaludni, čak je bila optužena da je ugledavši Čanka u hodniku Fonda, pomalo uz šalu hvalila njegov izgled... Ovo su isto pisale novine. Takođe i da su pored pozivanja na mir, a protiv rata, demonstranti u Senti i Adi, koji su odbili prisilnu mobilizaciju, javnim proglašenjem izabrali članove kriznog štaba, među njima i Veru, zajedno sa Marijom Bakoš, koja je prethodno takođe ostala bez posla. Zbog torture, maltretiranja i osećaja uzaludnosti borbe, Marija se sa porodicom iselila u Kanadu početkom devedesetih. Ni tamo nije zaboravila CAA, primetio je Ištvan. Veru je redovno zvala telefonom i nastavila da je zdušno podržava u svemu.

Bilo je umerenog odjeka misa za mir održanih u crkvama u Adi svakog četvrtka. Na pripremnim sastancima obično je takođe bila prisutna i Vera. Na ekumenskoj misi održanoj početkom januara 1992. godine među ostalima bio je i Nenad Čanak. On je u više navrata bio njihov gost u kritičnim godinama, odlazio je i kod njih u kuću... Posle ratnog perioda i izbora održanih krajem septembra 2000. godine, a zatim i nakon (polu)preokreta 5. oktobra, Nenad Čanak je zauzeo svoj položaj u vlasti. Ali od tada ih nikada nije posetio...

Posle duže stanke, Ištvan se setio jedne neverovatne priče. Posle toliko vremena i ovo se može obznaniti, rekao je malo vedrije:

- Pripadamo banatskoj rimokatoličkoj biskupiji. Velečasni Ištvan Bot, koji je u to vreme bio župnik u Padeju, premešten je kasnije u Čoku. Imali smo vrlo dobar odnos sa njim. Pomagao nam je gotovo u svemu, najbolje što je umeo. Mnogo puta nas je vozio svojim automobilom upravo tamo gde je trebalo, jer u početku nismo imali vozilo. Jednom je došao kod nas rekavši da je već i biskupu rekao da postoji veoma velik problem, jer se ne mogu obavljati sahrane pošto nema sveštenika. Na moje pitanje zašto, pa gde su

sveštenici, velečasni Bot je i meni rekao ono što i biskupu: Svi su u Vukovaru. Mobilisu ih neselektivno. U opštini Pančevo su, na primer, ostala samo tri sveštenika koji više nisu u stanju obavljati pogrebe. Često sahranjuju do kasnih večernjih sati, ali ne mogu noću, to ne bi bilo dostoјno... Situacija je počela da postaje otužno tragična. O tome je biskup pismeno obavestio nadležne državne organe i ministarstva, ali ni od koga nije dobio odgovor. Velečasni Bot je od biskupa zatražio: „Pokušajmo da zamolimo Veru za pomoć.” Na to je biskup iznenađeno rekao: „Šta misliš, nisu reagovali na biskupova, to jest, na moja pisma, a na Verinu reč hoće?” Ali velečasni je ostao uporan, to ih novca neće koštati. Na kraju je biskup dao svoj blagoslov, rečju, vredi pokušati. Vera je frustrirano, sa zaprepaštenjem slušala naizgled neverovatnu priču, a zatim je odmah posegnula za telefonom i snažnim glasom zatražila general-pukovnika Životu Panića, načelnika Generalštaba. Moram reći i to da je nas, kao predstavnike CAA, general-pukovnik Panić prethodno primio u vezi sa problemom mobilisane omladine, prigovarača savesti i begunaca. Oni čiju smo odbranu organizovali bili su uglavnom osuđeni na uslovne kazne na vojnem sudu. Dakle, poziv generalu je imao na čemu da se temelji. General-pukovnik je saslušao Veru, koja je rekla da građani imaju ustavno pravo da ispovedaju svoju veru, tim pre što u zemlji nema rata. Ali, konzumiranje ovih prava je sada otežano. General je u jednom momen-tu prekinuo Veru pitajući: „Šta, ko ih sprečava?” Vera je otvoreno rekla: „Pa vojska! Na primer, u Banatu nema dovoljno sveštenika koji bi sahranjivali mrtve.” Na pitanje gde su, Vera je ponovo otvoreno rekla: „To biste Vi trebali znati! Odvedeni su u rat, tamo su u Erdutu, pod Vukovarom...” Nakon malo oklevanja, načelnik Generalštaba Panić je odbio zahtev i rekao: „Ne mogu ništa učiniti.” Ali ni moja Vera nije popuštala, rekla je odsečno: „Ako Vi ne možete da delujete, onda ču ja. Koliko je meni poznato, naša država ima odnose sa Vatikanom. Sad ču spustiti slušalicu i odmah nazvati Vatikan. Ovo može prerasti u diplomatski skandal.” General-pukovnik je tada promenio ton, još jednom je saslušao Verinu žalbu koja se sad već nije ticala samo sveštenika Katoličke crkve već i Pravoslavne crkve. Takođe smo znali i da su mobilisanim i na rat primoranim pravoslavnim sveštenicima obrijali brade, a nepotrebno je reći šta je to za njih značilo. U tom se bezumnom vremenu mnogo toga dogodilo. Pola sata nakon što je razgovor završen, general je nazvao. Saopšto nam je da će se sutradan svaki sveštenik vratiti sa ratišta, bez obzira kojoj konfesiji pripadao. Tako je i bilo. Sutra-dan je dobru vest doneo velečasni Bot koji je, onako neposredno, prepričao kako je biskup reagovao na ovu umirujuću, gotovo neverovatnu vest: „Na

šta je sve sposobna gospođa Vera! Ono što biskupija nije uspela, ona jeste.” Pozvao nas je i na misi pohvalio našu aktivnost. Nismo nikome ni ispričali ovu priču. Evo sad prvi put u Mađar sou/Magyar Szo. A toliko još ima stvari koje bi mogle biti ovekovečene...

Podstičem Ištvanu da zapiše svoja sećanja ili, ako mu je lakše, da ih ispriča u diktafon, uistinu se puno toga seća.

Gizella Stanyo Toth/Gizella Štanjo Tot

Magyar Szo, 16.12.2020.

(Preveo: Zvonimir Perušić)

(nastavlja se)

Gizella Stanyo Toth/Gizela Stanio Tot

(Preveo: Zvonimir Perušić)

Verovala je u ljude, u njihovu legitimnu težnju za mirom

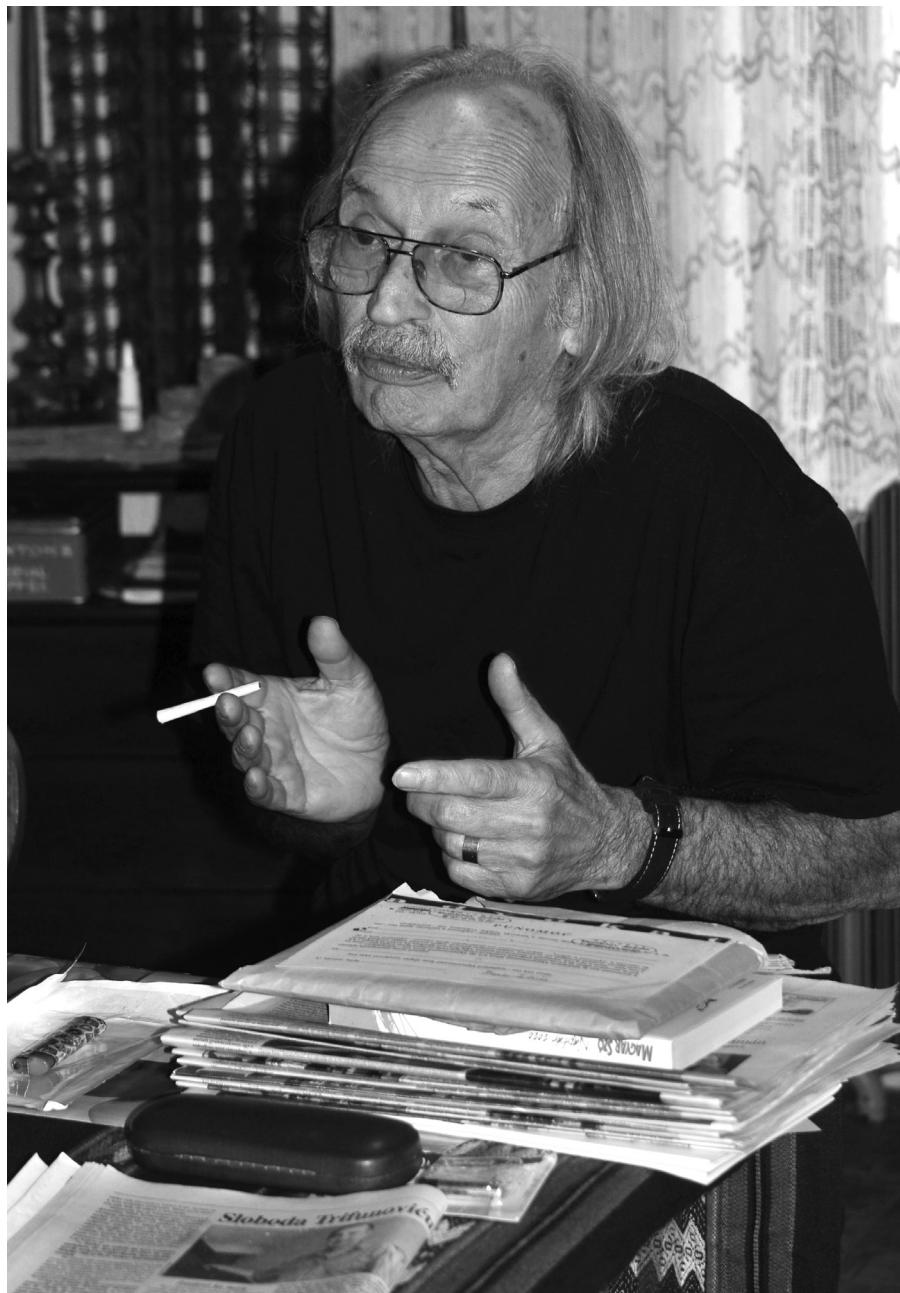
U znak sećanja na Veru Vebel Tatić, predsednicu Centra za antiratnu akciju – ogranak Ada – treći deo

„Pomozite čoveku i pomogli ste celom svetu! - to je bio moto naših aktivnosti sve vreme. Oduvek smo težili da spasimo ljudski život, jer čovek je najvažniji.”

Vera Vebel Tatić (Bata, 1. januara 1943 - Ada, 13. septembra 2020), predsednica Antiratnog akcionog centra iz Ade (AAC), u intervjuu je sumirala vodeće principe njihovih ciljeva. Zajedno sa suprugom Ištvanom Vebelom, podržavajući jedno drugo, pokrenuli su gotovo sve i mnoge ljude u zemlji i inostranstvu, da pomognu, posebno onim mladim vojnim obveznicima i rezervistima koji su, slušajući svoju savest, odbili poziv na mobilizaciju i odlazak u rat na jugoslovenskom prostoru početkom 1990-ih, ali i redovnim vojnicima na odsluženju vojnog roka, kao i njihovim porodicama i drugim pojedincima u nevolji.

Predanost i odgovornost koju je osećao prema Veri naterala je Ištvana da progovori.

Na osnovu njegovih sećanja, pokušala sam da složim neke kockice mozaika njihove aktivnosti u tri teksta. U tome mi pomaže i tekst objavljen u beogradskom listu „Republika” od 11. aprila 1995: „Vredi otići u Adu. I vredi poslu-

Istvan Vebel

šati šta i kako ljudi govore. Bez hvalisanja, iako na njihovom mestu mnogi ne bi mogli da se odupru iskušenju od kojeg mirotvorci obično pate. Jer se i na alternativnoj sceni često čuju ogovaranja. Ono na što ovde čovek nailazi je temeljno poznavanje ličnih prava i sloboda. I možete voditi smislen razgovor o ratu, miru, diktaturi, demokratiji, javnom i privatnom životu. O osobeno-stima Vojvodine ... Samo bez teatralnosti, a posebno bez isključivosti. Uostalom, ovo samo remeti dijalog... ”

- Posle dvadeset godina, naša generacija istomišljenika gotovo da nema sa kim da vodi dijalog - gorko primećuje Ištvan prikazujući mi isečak iz novina. - „Zaboravljeni na kraju sela”, bio je naslov jednog od članaka o Centru za antiratnu akciju iz Ade. Tužno ali istinito. U velikim previranjima jedva smo mogli da se snađemo poslednjih godina. Vidite, još uvek govorim u množini. Čini se da (ratna) prošlost teče u sadašnjost. Poznata imena takođe iznova i iznova ulaze u vlade... Nervirali smo se, samo tako, među sobom, sve dok nismo shvatili da ne vredi.
- I ove starice, prognanice iz Vukovara, fotografisane ispred kombija Mađarske malteške dobrotvorne organizacije, imaju istoriju za roman. Dana 21. novembra 1991. godine tri žene iz „oslobodenog” Vukovara dovezene su u Kanjižu. Jedna od njih je bila povređena, u besvesnom stanju, tu je i umrla u Kanjiži. Druge dve, Anica Reder (1915.) i Juliana Kerek (1907.) su se oporavile. Moja Vera je u februaru 1992. u Rimu upoznala unuku ove poslednje. Na njenu molbu obećala je da će dati sve od sebe da se bake iz Vukovara vrate u Hrvatsku. Procedura je trajala dugo, mesecima, da bi se 29. avgusta te godine bake uputile u Zagreb preko Mađarske, u pratnji Vere i lekarke iz Segedina Đendži Maroši, kombijem Mađarske malteške dobrotvorne organizacije. Ni na graničnom prelazu Letenje nije išlo glatko, jer bake nisu imale hrvatske papire, a hrvatski graničari nisu priznavali srpske privremene dokumente. Gotovo nepremostivu situaciju spasio je bivši vukovarski policijac. Nakon razgovora sa bakama o strahotama rata, potvrdio je da su žene zaista rođene u Hrvatskoj. A Vera je imala sreće da su i tamo čuli za njene antiratne aktivnosti, imala je i iz Zagreba papire. Jezik joj nikada nije predstavljao problem, govorila je mađarski, srpsko-hrvatski (mi smo još ovako učili) na maternjem nivou, a znala je i nemački i engleski. Nakon opisanog prelaska granice nestale su sve prepreke. U Zagrebu su od policijske patrole zatražili da ih uputi u bolnicu gde su ih čekali. Na telefonski poziv, unuka tetka Anice, Sofija Budimir, brzo je stigla, ali rođake tetke Juliške nisu mogli da čekaju jer je osoblje Malteške dobrotvorne organizacije moralо da žuri

nazad. Nakon srdačne dobrodošlice, kratkog gostoprимstva i tankovanja gorivom, vratili su se.

Osim u mađarskim medijima, posebno u opozicionoj srpskoj štampi, tadašnja Verina izjava nije ostala bez odjeka: „General-pukovnik Života Panić nas je optužio da JNA zbog nas nije uspela da osvoji Osijek, jer smo sprečili više od 30.000 rezervista da odu na front. Ako je to zaista istina, ponosna sam na to. Da živim hiljadu godina ne bih dobila veći kompliment.”

- Tokom rata u Hrvatskoj bili smo mnogo puta u Beogradu po pitanju regrutovanih vojnika, vojnih begunaca i rezervista koji su odbili mobilizaciju. Na vojnem судu smo takođe redovno prisustvovali raspravama, sami ili sa našim advokatima. Advokati (Tomislav Jakšić iz Novog Sada, braća Stanić - Milan i Branko iz Beograda, da pomenemo samo neke), koje smo pozvali, besplatno su branili one koji su tražili našu pomoć. Samo da napomenem, bilo je i advokata koji su za ovu uslugu tražili 500-1000 DEM, a zatim isti iznos evra (posle 1. januara 2002, nakon uvođenja evra).
- Ovaj članak takođe ima dugu istoriju – pokazuje nam Ištvan novinski tekst našeg pokojnog kolege Karlo Habrama dok pita može li da zapali cigaretu, a zatim nastavlja: - On i još dvoje novinara, Ana Fridrih i Radovan Balač, bili su prvi koji su sreli generala Vladu Trifunovića, optuženog za izdaju, i pukovnike Sretena Raduškog i Berislava Popova, nekoliko dana nakon što ih je šef države Zoran Lilić pomilovao 17. januara 1996. Polako se zaboravlja da su oficiri Varaždinskog korpusa u Hrvatskoj iz 1991. amnestirani. Nakon nedelju dana odbrane kasarni u žestokim borbama sa brojčano nadmoćnom hrvatskom vojskom, povukli su se u Srbiju sa 280 uglavnom mlađih vojnika, taocima, ali su teško oružje prethodno onesposobili. Vojno tužilaštvo je podiglo optužnicu protiv trojice oficira zbog ometanja JNA, a sud ih je osudio na godine strogog zatvora. Iako su, kada je njihova situacija postala bezizlazna, odlučili da spasu živote mlađih vojnika... Kako li se samo njihov život promenio tih godina.

Upitana o jednoj od fotografija, Čila je prekinula kratku tišinu: "Ova fotografija je snimljena u Sarajevu, ali ko je ispred ruševina?"

- Sećam se da je nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma u Parizu (Jelisejska palata, 14. decembra 1995.) u proleće 1996. godine Vera učestvovala na jednoj konferenciji u Sarajevu zajedno sa našim volonterom Janošem Bajusom (koji sada živi u Segedinu). Fotografiju je načinila Vera, a prikazuje Janoša Bajusa, volontera CAA i antiratnu aktivistkinju Fatimu Fazlić. I dalje održavamo kontakt sa Fatimom. Nedavno sam razgovarao sa njom, bila je

iznenađena tužnom vešću. Objavili su nekoliko knjiga o ratu u Bosni i Hercegovini, o žrtvama, nestalim osobama i izbeglicama. Oni i dalje prikupljaju podatke i fotografije o gotovo četvorogodišnjem ratu, kao i o svima onima koji su pod rizičnim okolnostima tokom 44 meseca pod opsadom uspeli izaći iz Sarajeva. Preživeli su rat u gradu bez vode, struje, plina, na nišanu snajpera, usred granatiranja (u proseku 300 granata dnevno)... - Redovno smo bili informisani o očajno tragičnim vestima, često iz prve ruke. Znajući okolnosti, naravno da smo morali da zakucamo – i zvanično i privatno – na sva moguća vrata i u zemlji i u inostranstvu – primećuje Ištvan – zbog čega su nas neki optuživali i da smo paktirali sa vlašću. Bilo je situacija kada smo morali tražiti veze sa ljudima iz vlasti. Bez toga ne bismo mogli bezbedno da organizujemo evakuaciju iz zemlje preko zelene granice onih koji su odbili da idu u rat. Zvaničnici se često nisu poistovećivali sa nehumanošću, ali su zahtevali krajnji oprez, kako na srpskoj tako i na mađarskoj strani. Dobro pripremljeno „bekstvo” uvek je uspevalo... Kasnije nas je stupanje na snagu zakona o amnestiji sve umirilo.

Iz Centra za antiratnu akciju iz Beograda antiratnog su proistekle sve kasnije organizacije za ljudska prava i druge humanitarne organizacije. Dakle, bilo je prirodno da su lideri novoformiranih NVO međusobno podržavali akcije različitih organizacija. Jednim delom su na ovaj način nastale i Žene u crnom 9. oktobra 1991. godine, uz podršku stranih antiratnih, uglavnom feminističkih pokreta.

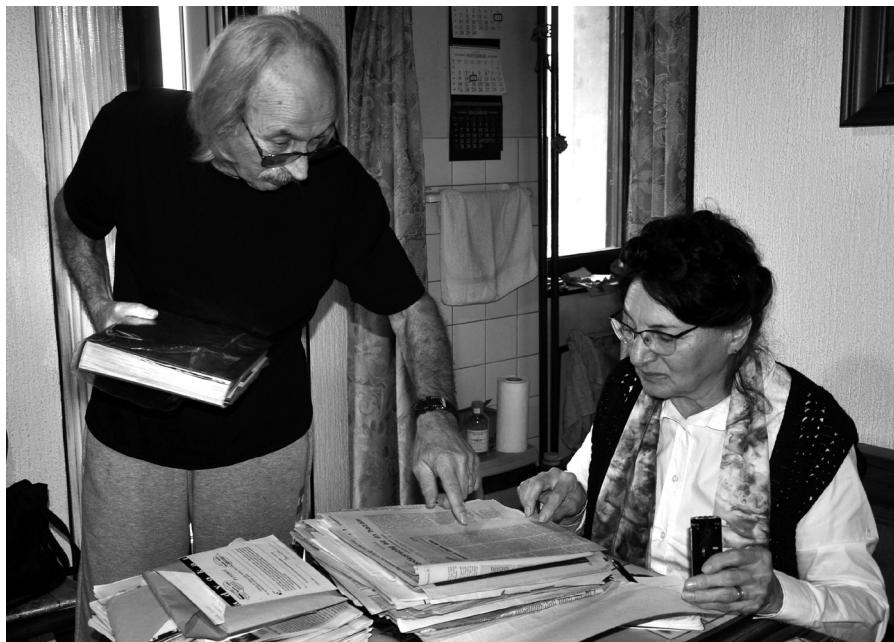
- Tokom svih godina i Vera je učestvovala u gotovo svim njihovim akcijama u Beogradu i drugim gradovima, uključujući i Novi Sad. Na kraju smo polako shvatili da ne možemo u potpunosti podržati neke od „isključivih” principa Žena u crnom. U ovome je Vera bila nepopustljiva. Ona koja je bila beskrajno tolerantna...

Na kraju nekoliko sati razgovora, tema je ponovo usmerena na porodicu, na njihov porodični život koji je pogoden iskušenjima. Zatim i na detinjstvo, na Ištvana, koji je sin jedinac našeg bivšeg glavnog i odgovornog urednika Lajoša Vebela, kažu najboljeg glavnog i odgovornog urednika Mađar soa. Ali i to ima svoju priču...

Gizella Stanyo Toth/Gizela Štanjo Tot

Magyar Szó, 23.12.2020.

(Preveo: Zvonimir Perušić)

Ištván Vebel i Gizela Štanjo Tot

Srpski borci u otporu: Miloševićev režim može da bude poražen

Intervju sa Verom Vebel

Novinar *Executive Intelligence Review/EIR* je razgovarao 4. avgusta 1995. godine sa gospođom Verom Vebel Tatić, predsednicom CAA u Adi. Glavni zadatak centra je pomoći onima koji ne žele da ih proguta Miloševićeva ratna mašinerija.

Miloševićeva strategija

„Ovaj režim može da preživi samo u ratnoj situaciji. Ovaj režim mora da vodi rat; režim se boji da bi Srbi mogli da komuniciraju sa Hrvatima i Bosancima, jer bi u tom slučaju mogao da se sruši paranoidni pogled na „superiornu srpsku rasu”.

Zbog toga je režim prekinuo bilo kakvu telefonsku komunikaciju između Srbije, Hrvatske i Bosne. Ne žele da razgovaramo sa tamošnjim ljudima, jer bi u tom slučaju ljudi videli koliko je ovaj rat apsurdan i zločinački. Jedine informacije koje Srbi dobijaju putem televizije, radija i novina, a oni su 100% kontrolisani. To je potpuno kontrolisano okruženje.

Želim da pitam Zapad:

„Zašto ne emituju radio programe u Srbiji? Zašto ostavljaju naše ljude na milost i nemilost organizovanim lažima režimskih medija? A te se laži temelje na profesionalno organizovanom pranju mozga?”

Butros Gali, Akaši i drugi kriminalci

„Jedina osoba u strukturi Ujedinjenih nacija koja nas je slušala je bio gospodin Tadeuš Mazovjecki”, rekla je Vera Vebel za EIR.

Mazovjecki je bio specijalni izvestitelj UN-a za ljudska prava u bivšoj Jugoslaviji, koji je dao ostavku 27. jula (1995.). Podneo je ostavku s gnušanjem prema stavu UN-a i Zapada, nakon pada zaštićenih zona Srebrenice i Žepe, prepuštenih Karadžićevim ljudima. „To je potpuno isto gađenje koje osećamo. Iscrpno smo obavestili Mazovjeckog o stavu i aktivnostima UN-a u Srbiji. Složio se sa nama. I to zajedničko viđenje situacije bilo je osnova za njegovu ostavku. Jasuši Akaši, izaslanik generalnog sekretara UN-a Butrosa Galija u bivšoj Jugoslaviji, tajno pregovarao sa kriminalcima. Butros Gali je odobrio te tajne pregovore i nemoralnu razmenu otetih vojnika UNPROFOR-a u zamenu za masovno proterivanje iz zaštićenih zona. Mi smo među prvima napisali pismo Mazovjeckom pozdravljajući njegovu odluku. I napisali smo mu da od sada nećemo imati kontakt sa Ujedinjenim nacijama, i sa onim ko će biti njegov naslednik.

Počevši od prošlog juna, režim je preterao sa prisilnom mobilizacijom izbeglica. Reč je bilo o ljudima koji su bili u Jugoslovenskoj vojsci do 1991. Zatim su se demobilisali i kao izbeglice došli u Srbiju iz Hrvatske ili Bosne. Sada, tokom noći policija ih hvata i šalje na silu da se bore sa paravojnim formacijama u Krajinu. Nema čak ni privid legitimite; to je jednostavno otmeta. Upravo danas, imali smo novi talas poziva zaplašenih majki, od supruga kojima su oduzeti rođaci. Organizujemo proteste i demonstracije. Štrajkove glađu ispred predsedničke palate u Beogradu. Mazovjetski je koristio naše podatke za svoje izveštaje. A sada?”, pita se Vera.

Umberto Paskali, Iz intervjuja, Executive Intelligence Review, 18.08.1995.

Poseta Adi, 4. avgust 1995.

Izgleda da je policija saznala za našu posetu, pa su nas kola sa „dva čuvara reda” dočekala pri dolasku. Jedino su tražili dokumenta za autobus, a nas ništa nisu pitali.

Žene iz Ade su nas čekale više od dva sata, potpuno našom krivicom.

Na sto su iznele kolače, sokove i jednu predivnu vazu sa cvećem. Bilo ih je dvadesetak, sve obučene u crno, kao simbol njihove borbe.

Glavna aktivnost ovih žena je pružanje pomoći osobama koje su primoravane da odu iz ove zemlje...

Predstavljalje smo se jedna drugoj. Kao i obično, neke od žena pričale su detaljnije svoje priče; slušajući te priče nismo mogle da se suzdržimo da ne plačemo. Iako nas te nove priče skoro sve manje iznenađuju, nikad nije lako naviknuti se na toliko bola. U ovom slučaju priča Hrvatice koja je morala da ode iz svog multietničkog grada, i sada živi u delu u kom su isključivo Hrvati, izazivao je u nama osećaj tuge i nemoći.

Milka nam je govorila svoju priču. Nama, koje smo već upoznale njenu energiju, nedostaju reči da izrazimo divljenje prema njoj. Februara 1993. oteto je devetnaest osoba, među njima i Milkin sin, u vozu Beograd-Bar, i otada ona ne prestaje da denuncira njegov nestanak kod Miloševića, njegovih ministara itd.

Tako, kroz razgovor, jedna od žena iz Ade uputila nam je hitan zahtev. Nakon četiri operacije srca – pokazala nam je i ožiljke – trebalo je da hitno ide na novu operaciju. Pošto je udovica sa tri deteta, njene ekonomski mogućnosti su više nego ograničene. Bilo joj je potrebno minimum 600 maraka.

Šta da se radi? Kako da reagujemo na ovakve slučajeve? Ova situacija nas je veoma zabrinula. Bile smo svesne da slučajeva kao što je njen, i još težih, ima napretak, međutim ova žena je tražila pomoći baš od nas.

Povratku u Novi Sad odlučile smo da skupimo novac koji nam je tražila. Prikupile smo baš koliko joj je bilo potrebno, i organizovale da joj se predava odmah. Međutim, problem se nije završio na tome. Razmišljale smo, naime, o milosrđu, solidarnosti, o razmeni ili, možda, i o našem osećanju krivice, nemoći... To su bile i teme mnogobrojnih radionica na skupu.

Još jedna žena iz Ade na nas je ostavila snažan utisak. To je Vera, koordinatorka projekta u Adi. Sa našeg stanovišta odnosno sa stanovišta naših grupa nije bilo lako shvatiti njenu snagu. Jer mi živimo u sasvim drugačijim okol-

nostima, sebi ne dajemo nimalo za pravo da ocenujemo njenu reakciju i situaciju u kojoj se nalazi.

U tom gradiću niko nije ni pominjaо reč rat, sve dok nije počela masovna mobilizacija muškaraca u Vojvodini. U Adi živi 60% srpskog stanovništva, ali se samo 10% odazvalo na poziv za mobilizaciju. Ove žene su odlučile da pruže otpor, i od početka su morale da nauče šta to znači. I za grupe iz kojih dolazimo nenasilno rešavanje konflikata, uvažavanje različitih mišljenja kao i rad u grupi, predstavljaju težak izazov. A koliki li je tek za njih koje žive pod pritskom militarizacije, duboke ekonomске krize, pogoršane embargom, bolom mnogih od njih zbog napuštanja svoje zemlje ili gubitka bliskih osoba...

Meni se u sećanje posebno urezala jedna slika: tokom razgovora, tri žene obučene u crno ustaju, uzimaju svoje bicikle i odlaze. Vera trči za njima, pitajući ih zašto odlaze tako, bez pozdrava. Vraća se sa vrlo jednostavnim odgovorom: „Toliko puta su dolazili ljudi iz inostranstva da nas posete, obećali nam pomoć, a ovde ništa ne stiže. Mi smo i dalje u istom stanju – malo pomalo gubimo nadu da će nam neko uopšte izvana doneti pomoć. Strahujemo da se sve završava samo na rečima.“

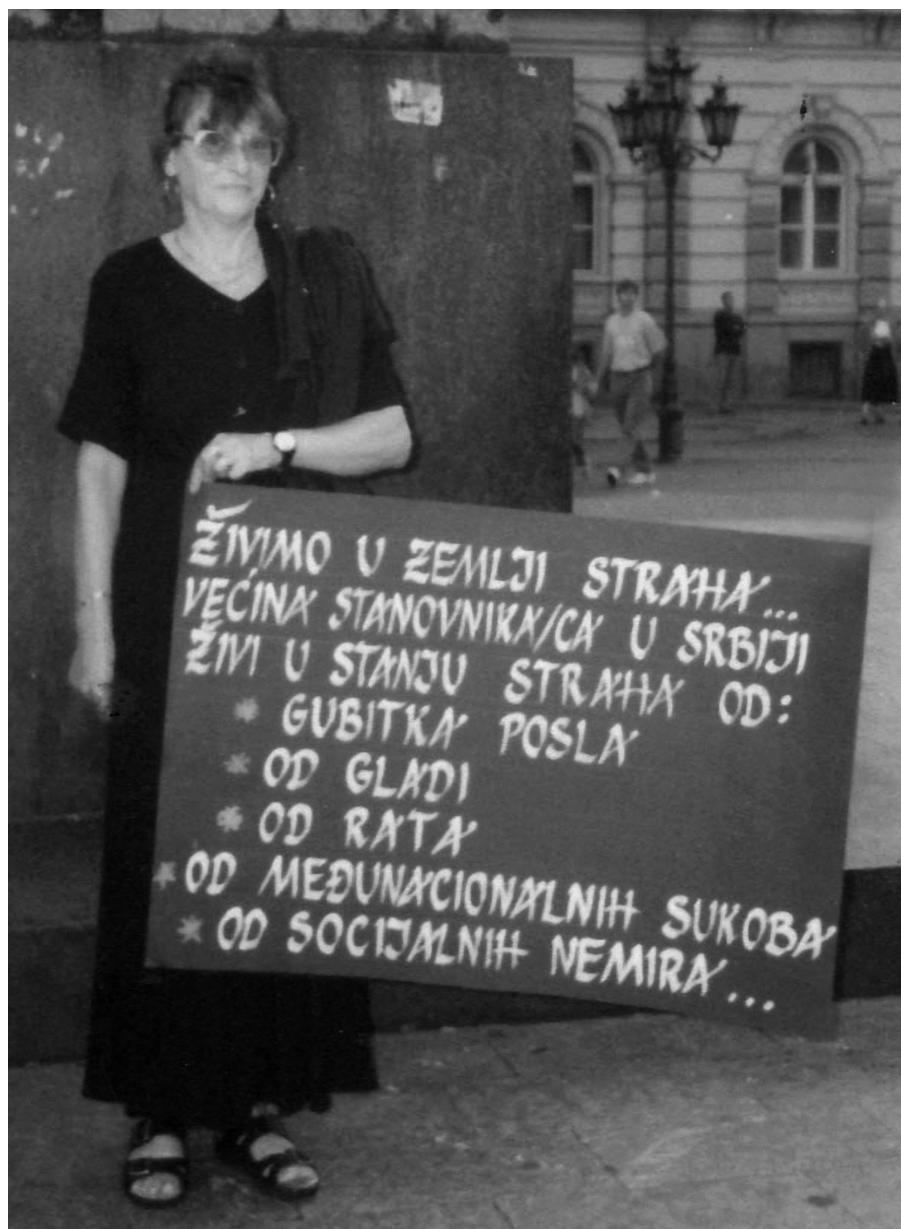
Potpuno mi je jasno da im je preko glave osoba koje donosimo samo reči i foto-aparate da pokupe njihov bol i tragediju kao egzotičan artikl. Naš doprinos je drugačiji i na duge staze. Zalažemo se za ukidanje armija, za prestanak militarizacije. Želimo da promenimo ulogu namenjenu ženi u patrijarhalnom društvu, iako znamo da to neće pomoći da devojčice i dečaci iz Ade nastave školovanje nakon osnovne škole, jer će cena mesečne autobuske karte iznositi kao cela mesečna plata njihovih roditelja.

... Kad je popustio pritisak, nastavile smo da razgovaramo. U tom trenutku faksom je stigla vest da je NATO bombardovao Sarajevo. Nismo znale o kakvom se napadu radi, ali to nije izazvalo preteranu zabrinutost. Zapravo, nikad nismo ni imale poverenja u vojnu intervenciju.

Ponekad je bolje ne slušati takve vesti, jer one samo više zbumuju ljude.

Ove žene su na izmaku snage. Ponekad je potrebno da se malo udaljimo od ogromnih problema da bismo i dalje verovale da je utopija moguća. Tako sporo napredujemo i imamo utisak da smo već vekovima zaglibljene u blato. Veoma je teško pokazati osobama pritisnutim bolom da je naše napredovanje stvarno.

Jolanda Huaros Barcenilja/Yolanda Juarros Barcenilla
(Iz: *Žene za mir*, Žene u crnom, Beograd, 1995.)

ŽIVIMO U ZEMLJI STRAH
VEĆINA STANOVNIKA/CA U SRBIJI
ŽIVI U STANJU STRAHIA OD:
* GUBITKA POSLA
* OD GLADI
* OD RATA
* OD MEĐUNACIONALNIH SUKOBA
* OD SOCIJALNIH NEMIRI...

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

32:929 Вебел Татић В.
327.346:061.23(497.11)"1991/2021"

PAMTIMO antiratni otpor : Vera Vebel Tatić i
Centar za antiratnu akciju Ada / [priredila Staša Za-
jović] ; [fotografije Dávid Csilla]. - Beograd : Žene u
crnom, 2021 (Beograd : Most Art Jugoslavija). - 50
str. : fotoogr. ; 25 cm

Tiraž 200. - Str. 5-9: Uvod / Staša Zajović. - Na-
pomene uz tekst.

ISBN 978-86-85451-82-9

a) Вебел Татић, Вера (1943-2020)
б) Центар за антиратну акцију (Ада) -- 1991-
2021 -- У успоменама

COBISS.SR-ID 43829769